

JASMINA FERČEK IN ZALA OREL

Tekstilne skupnosti kot prostori moči

Priročnik BIEN

Jasmina Ferček in Zala Orel

TEKSTILNE SKUPNOSTI KOT PROSTORI MOČI

BIEN Priročnik

Avtorica naslovne fotografije: Tjaša Bavcon

Layerjeva založba

Kranj, 2023

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 170271235

ISBN 978-961-96138-2-5 (PDF)

KAZALO

Komu je priročnik namenjen?	4	3.2 Slovenske dobre prakse	21
Kako je priročnik nastal?	5	SKUPNOSTI	21
1 Uvod	7	3.2.1 Pletilska skupnost Breja preja	21
1.1 Definicija dobrobiti	8	3.2.2 Kolektiv Oloop	21
1.2 Definicija zdravja	8	3.2.3 Skupnost No-Border Craft	22
1.3 Kultura, umetnost, ustvarjalnost in zdravje	9	3.2.4 Razkrite roke	22
1.4 Pomen ustvarjanja v skupini/skupnosti	10	POSAMEZNICE	23
1.5 Prostor ročnega dela	10	3.2.5 Svetlana Slapšak	23
2 Značilnosti ustvarjanja s tekstilom	13	3.2.6 Barbara Brinovec Pribakovič	23
2.1 Prenosljivost	13	4 Analiza in priporočila	25
2.2 Široka dostopnost in uporabnost	13	Kako brati analizo in priporočila?	26
2.3 Dobri občutki	14	4.1 Dobrobit	27
2.4 Protisredstvo bolezni	14	4.1.1 Prostori dobrobiti in zdravja	27
2.5 Ritem, ponavljanje in dotikanje	15	4.1.2 Prostori meditacije, raziskovanja in refleksije	30
2.6 Učenje	15	4.2 Tišina	32
2.7 Povezovanje in sodelovanje	15	4.2.1 Prostori nove osebne in kolektivne identitete	32
2.8 Samooskrbnost	15	4.2.2 Prostori podpore pri notranjih prehodih in socialno-kulturnih tranzicijah	35
2.9 Univerzalnost tekstilnega jezika	15	4.3 Komunikacija	37
3 Dobre prakse s področja tekstilnih skupnosti	17	4.3.1 Prostori enakovrednosti, moči, neodvisnosti in emancipacije	37
3.1 Mednarodne dobre prakse	17	4.3.2 Prostori aktivizma in družbenih sprememb	39
3.1.1 Creatively Empowered Women CEW	17	5 Priporočila za odločevalke	42
3.1.2 Envisioning Justice	18		
3.1.3 Storycloth Database	18		
3.1.4 Common Threads Project	19		
3.1.5 Rag Time Studio	19		
3.1.6 Fine Cell Work	20		

Komu je priporočnik namenjen?

Namen priročnika je predstaviti koristi tekstilnega ustvarjanja za posameznika in družbo. Kadar je ročno delo prostovoljna in prostočasna aktivnost, na nas vpliva pozitivno in povečuje kakovost naših življenj. Tekstilne skupnosti predstavljajo vir znanja, s katerim lahko krepimo družbene sisteme (nege, oskrbe, zdravja, tranzicije, emancipacije idr.).

Vam je tekstilno ročno delo blizu in si želite okoli sebe zbrati skupnost, s katero boste delili svojo ljubezen, veščine, skrb?

Si želite zasnovati aktivistično skupnost, ki bo skozi tekstilno ustvarjalnost opozarjala na okoljske, socialne ali politične krivice?

Ste izobraženi v enem od poklicev pomoči, kot so socialno delo, pomoč z umetnostjo in socialna pedagogika, ter vas zanima, kako bi v svoje delo s skupinami vnesli več povezujoče in krepčilne tekstilne ustvarjalnosti?

Delate v domu za ostarele, dnevnem centru za osebe s težavami v duševnem zdravju, v azilnem domu ali zaporu?

Ali vam je pomembno, da je javni prostor obogaten s programi, ki zagotavljajo zdrava mestna in primestna okolja?

Prihajate iz nevladne organizacije, ki želi primerjati ali spoznati nove metode in podporne pristope, ki uporabljajo ustvarjanje s tekstilom kot orodje opolnomočenja?

Ta priročnik vas lahko podpre na vaši poti.

Kako je priročnik nastal?

Družbena vloga tekstilnega ustvarjanja v skupini je v obstoječi strokovni praksi in literaturi vedno znova prepoznana kot izjemno pomembna. Pripadnost pletilskemu/tkalskemu krogu ali združenju je korak v družbeno blagostanje. Tekstilne skupnosti in okolja, na katere vplivajo, predstavljajo vir znanja o vsebinah in temah, ki lahko krepijo kakovost življenja mnogih ter v naš vsakdan prinašajo spremembe na bolje.

Priročnik prinaša sistematično navedbo značilnosti, koristi in priporočil za različna razvojna izhodišča, kjer so tekstilne skupnosti in projekti prepoznani kot prostori dobrobiti in zdravja, umirjenosti, povezanosti in pripadnosti, okrepljene identitete (tako osebne kot kolektivne), kulturno-socialnih tranzicij, emancipacije, aktivizma in družbenih sprememb.

Vsebine in informacije sva avtorici pridobili ob raziskovanju družbenih učinkov tekstilnega ustvarjanja v okviru strokovnega programa bienala tekstilnih umetnosti BIEN tekstilna kultura / Textile Culture 2023. Za pripravo skupinske razprave *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družbeni pomen* sva izvedli serijo intervjujev, vsa razmišljanja *video dokumentirali* in analizirali za potrebe pričujočega priročnika.

BIEN tekstilna kultura / Textile Culture v partnerstvu izvajata dve nevladni organizaciji, Zavod Carnica iz Kranja in Zavod Oloop iz Ljubljane. Cilji programa so krepitev znanja in praks med posamezniki iz nevladnega, raziskovalnega, izobraževalnega in oskrbovalnega okolja; seznanjanje oblikovalcev politik in javnosti o koristnih učinkih ročnega tekstilnega ustvarjanja v skupini; zapolniti vrzel na področju raziskovanja družbenega pomena in učinkov tekstilnega ustvarjanja kot psihosocialne podpore na slovenski in mednarodni ravni.

V nadaljevanju uporabljeni izrazi v slovnični obliki za ženski spol se uporabljajo kot nevtralni za vse spole.

Štrikeraj v organizaciji Breje preje, Škofja Loka (foto: arhiv Zavod Tri)

„Tekstilna skupnost je največja skupnost, ki je kadarkoli obstajala v zgodovini človeštva.

Govorim o ženskah, ki šivajo, pletejo in izdelujejo oblačila. In to počnejo od pradavnine vse do danes. Cela antika, antični Egipt, Perzija, antični Rim, Grčija, srednjeveška Evropa, Amerika, Indija ... Povsod so ženske pripravljale oblačila za vse. Torej to je skupnost, ki je toliko časa skrbela za naša telesa in jih pokrivala. Ta skupnost je ogromna. Niti ena druga razredna skupina ni bila tako velika in močna. Čeprav ta moč ni zelo pogosto prišla do politike, oziroma nikoli ni. Prišla pa je v hišne ekonomije in do določene pozicije v družbi.“ Svetlana Slapšak¹

Izdelovanje tekstila sega v začetke civilizacije in je že od nekdaj v domeni žensk, domačega okolja in skupnosti; tekstilno ročno delo je po svoji naravi soodvisno, medgeneracijsko in povezovalno. Ženske že tisočletja skupaj tkejo, predejo in šivajo. Čeprav novodobne izdelovalke tekstila uporabljajo iste surovine in tehnike kot njihove prednice, se je namen njihovega dela spremenil – v predindustrijski družbi je bil tradicionalen rokodelski izdelek v osnovi proizveden zaradi človeških potreb, v postindustrijskem času pa je ta proizveden predvsem kot način samoizpolnitve ter zadovoljevanja psiholoških, duhovnih in socialnih potreb.

Ženske so tekstil že skozi zgodovino uporabljale tudi za izražanje neizrekljivega. Šivanje v skupini je okrepilo njihovo skupnost. V procesu šivanja so zmanjševale osebno bolečino, delile svoja bremena in krepile odpornost, obenem pa se povezovala z drugimi. Zaradi povezujoče narave je tudi danes ustvarjanje s tekstilom primeren način kolektivne oskrbe in nege.²

1 Slapšak, S. (30. 8. 2023). *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družben pomen* [BIEN tekstilna kultura] [Videoposnetek]. Youtube. <https://youtu.be/8i3Oh2Jb-NuM?si=HIGLrBV9oOHzyrR5>

2 Ferček, J. (2021). *Vpliv ustvarjanja s tekstilom na dobrobit žensk*. [Magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta]

1.1 Definicija dobrobiti

V strokovni literaturi blagostanje ali dobrobit definirajo kot kombinacijo dobrega počutja in učinkovitosti. Občutek je subjektiven in izvira iz sposobnosti uresničevanja osebnih potencialov, spoprijemanja z dnevnim stresom in produktivnim prispevkom družbi. Dobrobit izvira iz našega samozavedanja, pozitivne samopodobe in občutka pripadnosti. Ljudje smo motivirani k samoaktualizaciji – polni uporabi svojih talentov, sposobnosti in potencialov. Izpolnjuje nas, da po svojih najboljših močeh delamo, kar smo zmožni.³

Najti smisel je človeška potreba, preko katere lahko ustvarimo stabilnost in skladnost tudi v nenehno spreminjajočem se življenju. O tem govori tudi Seligmanov model blagostanja in osebne izpolnitve, ki vključuje dobro počutje, vključenost v smiselne aktivnosti, avtentično povezanost z drugimi ter občutek uresničitve in uspeha.

1.2 Definicija zdravja

WHO je že pred leti opredelil zdravje kot „stanje telesnega, duševnega in socialnega blagostanja“, torej nekaj, kar je povezano tudi s kulturo in družbo ter ne zgolj z odsotnostjo bolezni ali slabega počutja. Družbeno-kulturni vidiki zdravja so na primer vključenost posameznika v družbo, njegov družbeni prispevek, sprejemanje in zaupanje znotraj določenega okolja, posameznikovo razumevanje družbe in prepričanje v njen potencial.

V desetletjih po tej definiciji se je pojem zdravja še razširil. Popolno zdravje in dobro počutje morda nista več cilj vseh. Ob prisotnosti kroničnih duševnih ali telesnih bolezni se morda ne identificiramo kot bolni, temveč pojav lahko razumemo kot neravnovesje, ki ga je mogoče uravnati. Uspešnost je odvisna od naše odpornosti, zmožnosti prilagajanja svojega zdravstvenega stanja, zmožnosti ponovne fiziološke homeostaze (ravnovesje) in stopnje obvladovanja in uresničevanja svojih potencialov. Zdravje je torej dinamičen proces, ki vključuje našo sposobnost, da sami upravljamo s svojim življenjem.⁴

3 Maslow (1970) v ibid.

4 Fancourt, D. in Finn, S. (2019). *Health Evidence Network Synthesis Report 67: What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?* <https://apps.who.int/iris/handle/10665/329834>

1.3 Kultura, umetnost, ustvarjalnost in zdravje

Kulturno-umetniške aktivnosti, med njimi tekstilna umetnost, oblikovanje in rokodelstvo, so kompleksne ali multimodalne intervencije, združene iz različnih komponent, ki krepijo zdravje ali sprožijo psihološke, fiziološke, socialne in vedenjske odzive, ki so povezani z našim zdravjem. Socialna interakcija, fizična aktivnost, estetsko udejstvovanje, vzpodbujanje domišljije in čutil, vzbujanje čustev in miselna stimulacija so nekateri od elementov teh aktivnosti, ki lahko vplivajo na čustveno izražanje, uravnavanje čustev in zmanjševanje stresa, kar izboljšuje naše počutje.

Uravnavanje čustev je neločljivo povezano z upravljanjem našega duševnega zdravja. Miselna stimulacija pri ukvarjanju z umetnostjo lahko omogoči učenje in razvijanje spretnosti, kar je povezano z zmanjšanim tveganjem za razvoj demence ter duševnih bolezni, kot je depresija. Socialna interakcija med umetniškim udejstvovanjem lahko premosti osamljenost in pomanjkanje socialne podpore, ki sta povezana z neugodnimi fiziološkimi odzivi, kot so kognitivni upad, funkcionalni in motorični upad, duševne bolezni in prezgodnja smrt. Telesna aktivnost med umetniškim ustvarjanjem lahko zmanjša pogostost bolezni, povezanih s pretranim sedenjem, kot so kronične bolečine, depresija in demenca. Vključevanje umetnosti v razprave o zdravju ali v zdravstvene ustanove lahko pomaga tudi pri spodbujanju vedenja, ki pozitivno vpliva na zdravje.

Vse oblike umetnosti (ples, glasba, likovno ustvarjanje, gledališka igra) vsebujejo različne sestavine, ki spodbu-

jajo zdravje. Ustvarjanje lahko vključujemo v svoj vsakdan kot prostočasno aktivnost. Lahko se udeležujemo prilagojenih umetniških programov, oblikovanih z namenom doseganja dobrobiti in zdravja, na voljo pa so tudi programi pomoči z umetnostjo in umetnostno-terapevtski programi, ki jih izvajajo strokovnjaki za pomoč z umetnostjo in likovni, plesno-gibalni ali dramski terapevti.⁵

Učinki aktivnosti so bolj opazni v obdobjih večjega stresa in v okoliščinah, kjer postanejo zaposlitvene perspektive, življenjske možnosti in socialne mreže ljudi omejene. Zato se v priročniku osredotočamo na uporabo tekstilnega rokodelstva v depriviligiranih skupinah in skupnostih – med zaporniki, populaciji starejših, pri osebah, ki so doživele spolno nasilje, pri priseljenkah in pri osebah s posttravmatsko stresno motnjo.

1.4 Pomen ustvarjanja v skupini/skupnosti

„Ročna dela so znak pripadnosti skupini, predvsem skupini žensk, saj brišejo socialne, kulturne in starostne razlike med njimi, jim dajejo moč in posebno avtoriteto.“⁶ Svetlana Slapšak

Eden najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na doživljanje našega življenja kot kakovostnega, smiselnega in takega, da ima za nas pomen, so zadovoljujoči odnosi v družbi in kulturi. Iz naše socialne mreže lahko sklepamo o našem družbenem blagostanju. Pripadnost pletilskemu krogu, tkalskemu združenju ali kaki drugi dobro povezani skupini s skupnimi interesi je korak v družbeno blagostanje.⁷ Eden od najmočnejših virov zadovoljstva so skupne dejavnosti in stalnost odnosov z osebami, ki nam veliko pomenijo. Podpora bližnjih oseb pomeni tudi veliko prednost pri spopadanju s stresom, ki ga doživljamo v vsakodnevem življenju, prav tako pa nam prinaša več zaupanja vase in samospoštovanja, vzbuja več pozitivnih čustev tudi do nas samih.⁸

Rokodelke, ki ustvarjajo v skupini, poročajo o večji umirjenosti, zadovoljstvu, pozitivni vznemirjenosti, občutku koristnosti in da se „v svoji koži počutijo bolje“. Tovrstno udejstvovanje ustvarja zaupanje, občutek pripadnosti, nova prijateljstva, je odlična iztočnica za pogovor in predstavlja vez do družbene aktivnosti⁹. Kontekst skupine (tako virtualne kot realne) pomaga pri učenju novih spretnosti – tako praktičnih kot tudi miselnih in socialnih. Rokodelke poročajo, da so postale samozavestnejše, sposobnejše in bolj avanturistične, da si upajo več tvegati in poskusiti kaj novega. Seligman¹⁰ meni, da ljudje najdejo smisel v tem, da so globoko vključeni

v skupnost in v aktivnosti, da pripadajo ali služijo čemu večjemu od njih samih.

1.5 Prostor ročnega dela

Ljudje se, ko skupaj delamo, povežemo med seboj. Ker je v predindustrijskih obdobjih tekstilna produkcija zapolnjevala veliko časa, je bilo druženje ob izdelovanju tekstila pomemben del vsakdana. Kljub temu da se je svet spremenil, je za mnoge ženske to še vedno pomembna sestavina njihovega življenja. Le nekaj je tekstilnih tehnik, ki se jih izvaja v samoti, medtem ko se večina (pletanje, kvačkanje, vezenje, tkanje) lahko izvaja v različno številčnih skupinah. Ženske so danes pogosto vključene v združenja, skupine, virtualna omrežja ali študijske krožke, kjer z drugimi delijo svoje navdušenje do izdelovanja tekstila. Pletilje, katerih delo je med vsemi najbolj prenosljivo, se pogosto zbirajo v kavarnah ali trgovinah, ki ponujajo „čas za pletenje“.

Slapšakova¹¹ poudarja, da so ročna dela način, s katerim ženska zaznamuje svoj prostor in preko njega komunicira z drugimi ženskami. Ne le v krizah, takrat pa toliko bolj, se ženske zbirajo, da skupaj ustvarjajo s tekstilom. Na mnogih krajih svojega izgnanstva so bosanske begunke začele njale z ročnimi deli v skupinah, kjer so se mešale tiste, ki ročnega dela še nikoli niso odložile, in tiste, ki ročnih del še nikoli niso preizkusile. Ročna dela so znak pripadnosti skupini, predvsem skupini žensk, saj brišejo socialne, kulturne in starostne razlike med njimi, jim dajejo moč in posebno avtoriteto. Slapšak¹² je na svojih raziskovalnih potovanjih po Balkanu „lovila“ ženske v pogovor tako, da je pletla. Po navadi tihe in nedostopne ženske, vajene, da

6 Slapšak, S. (29. 9. 2016). *Ručni rad*. <https://radnezene.net/rucni-rad/>

7 Riley 2009 v Ferček, J. (2021). *Vpliv ustvarjanja s tekstilom na dobrobit žensk*. [Magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta].

8 Ule 1993 v ibid.

9 Corkhill idr. 2014, Riley idr. 2013 v ibid.

10 Seligman 2011 v ibid

11 Slapšak, S. (29. 9. 2016). *Ručni rad*. <https://radnezene.net/rucni-rad/>

12 ibid.

prepuščajo moškim vso komunikacijo, se ob pogledu na njeno pletenje niso mogle upreti pogovoru. Ob razgovoru o ročnem delu pa je znanstvenica odpirala tudi druge ženske teme, ki so jo zanimale.

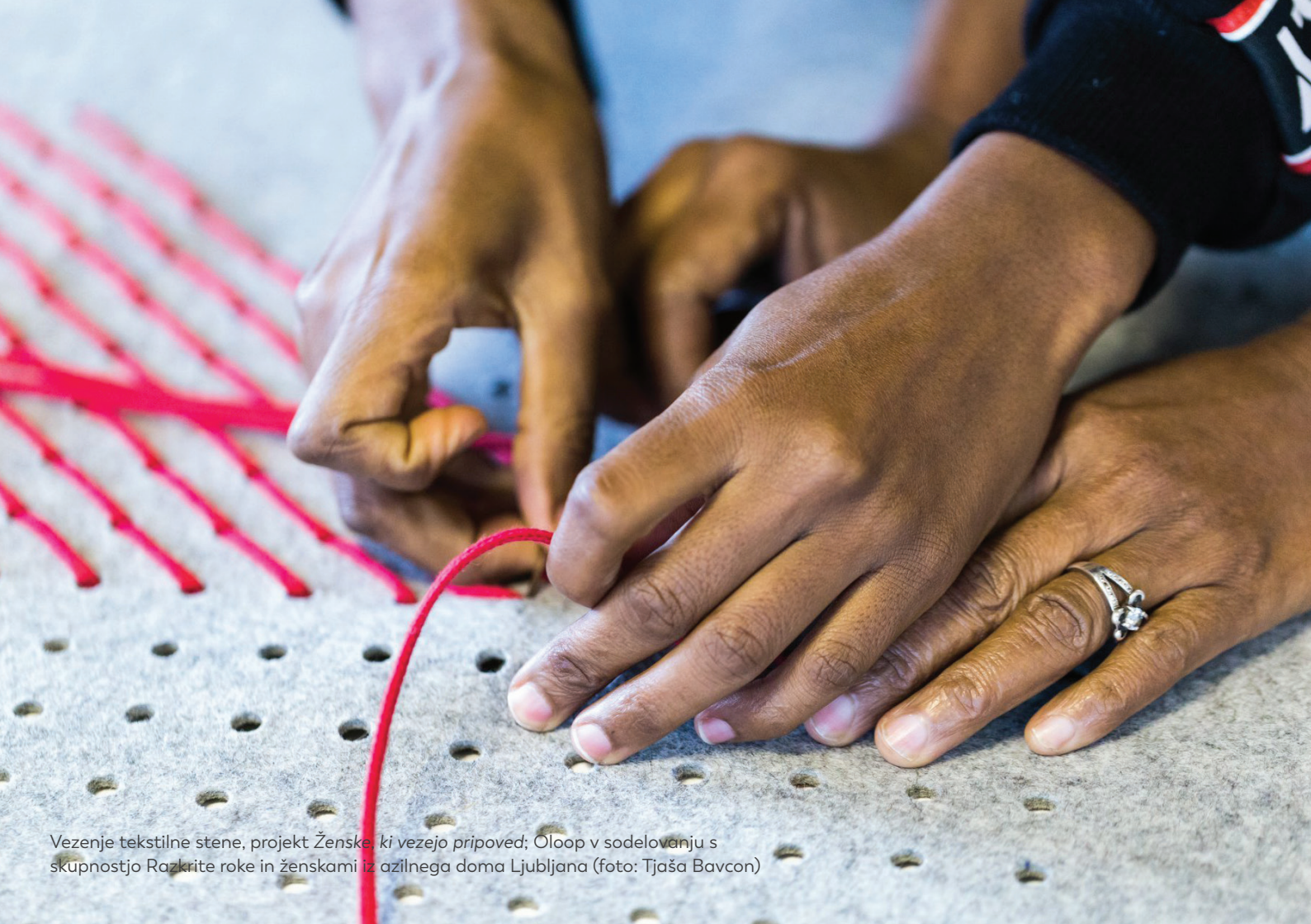
Matthews¹³ pripoveduje, da so pletilski krogi, ki jih je pred dvajsetimi leti tudi revolucionarno vodila in organizirala, vir inspiracije. Meni, da z bogato raznolikostjo udeleženk odpirajo prostor, kjer se srečujejo nenavadne osebnosti, humorne zgodbe ter edinstvenost različnih pogledov in razmišljanj. V njem srečaš ljudi, s katerimi se sicer ne bi nikoli srečal. Osebnostno je imela čast plesti z odvetnicami kriminalcev, nunami, čuvajkami iz kaznilnic, arheologinjami in mnogimi drugimi. Če si ne bi delile iste ljubezni do pletenja, se z njimi ne bi nikoli mogla zaplesti v pomenljive pogovore.

Ob pogovorih z različnimi strokovnjakinjami (aktivistkami, umetnicami, pisateljicami, likovnimi terapevtkami, profesoriciami, psihologinjami idr.), ki tekstil uporabljajo pri delu z ranljivimi skupinami in skupnostmi, **smo prepoznali mnoge vloge, ki jih tako fizičen kot metaforičen prostor tekstilnega ustvarjanja ponuja in opravlja.** To so povezovanje, izmenjava, svoboda, dobro počutje, moč, prijateljstvo, upornišтво in transformacija.

Srečanje skupnosti Razkrite roke, Hiša sreče, Jesenice (foto: Tjaša Bavcon)

13 Matthews (2016) v Ferček, J. (2021). *Vpliv ustvarjanja s tekstilom na dobrobit žensk*. [Magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta].

Vezenje tekstilne stene, projekt *Ženske, ki vezejo pripoved*; Oloop v sodelovanju s skupnostjo Razkrite roke in ženskami iz azilnega doma Ljubljana (foto: Tjaša Bavcon)

V tem poglavju poudarjamo pomen tekstilnega ustvarjanja, ki je zaradi svojih značilnosti povzdignjen nad ostalo umetniško in rokodelsko udejstvovanje, ko govorimo o aktivizmu, emancipaciji, dobrobiti in zdravju ter socialno-kulturnih tranzicijah.

2.1 Prenosljivost

Nedvomno je prenosljivost tekstilnega ustvarjanja edinstvena v primerjavi z drugimi likovnimi aktivnostmi. Pletenje, kvačkanje ali vezenje lahko prenašamo v osebnih torbicah in ker ne zaseda veliko prostora ter ne ustvarja odpadkov in nereda, ga praktično lahko razgrnemo in izvajamo v naročju, kjerkoli in kadarkoli - na avtobusu, v čakalnici, v parku, v bolnišnični postelji ali invalidskem vozičku. Preprosta prenosljivost mnogih tekstilnih tehnik omogoča vključevanje osebam, pri katerih obstaja nevarnost izolacije. Zbiranje v pletilskih krogih v javnosti je možno ravno zaradi preproste prenosljivosti pletenja.

2.2 Široka dostopnost in uporabnost

V aktivnost se lahko vključi vsakdo, ne glede na nadarjenost in predznanje, v začetni fazi so tehnike preprosto učljive (znanje je dostopno v knjigah, revijah, na internetu in tečajih), postopoma in po potrebi pa se jih lahko razvije v bolj eksperimentalno in kompleksno veščino. Ročna dela so ekonomična, saj proces učenja ne ustvarja odpadkov – vsako napako je mogoče popraviti, material pa ponovno uporabiti. Vsakdo lahko najde nekaj zase glede na lastne zmožnosti, raven zdravja, razpoloženje, interese in prosti čas, ki ga ima na razpolago. Ustvarjanje s tekstilom je kulturno in socialno primerno zaradi široke dostopnosti tekstilnega materiala, za razliko od ostalih likovnih materialov, ki ponekod niso na voljo.

2.3 Dobri občutki

Ustvarjanje s tekstilom razveseljuje, prijetno vznemirja, motivira, angažira, vpliva na porast dobrih občutkov: radosti, ugodja, zadovoljstva, optimizma in samozpovedovanja. Aktivnost krepi osebno identiteto skupaj z občutkom lastne vrednosti in ponosom na izdelavo zahtevnih izdelkov ter na učenje novih tehnik. Ko oseba postane ali je izdelovalka tekstila, ji to krepi samozavest in zaupanje v lastne zmožnosti.

Umska in emocionalna sprostitelj je posledica popolnega vsrkanja rokodelkine pozornosti v to, kar počne. Temu stanju pravimo *stanje zanosa* – prostor, v katerem je ustvarjalni proces neprekinjeno tekoča refleksivna izkušnja. Gre za stanje uma, v katerem je oseba popolnoma predana aktivnosti, ki je večja ter v njej čuti izziv. Povezana je z okrepljeno koncentracijo, občutkom nadzora, globoke povezanosti in izgubo občutka za čas in prostor. To stanje gradi optimistično naravnost. Njegov stranski učinek je krepitev prijetnih čustev, ki pomagajo zgraditi odpornost in čustveni kapital za prihodnost.

Aktivnost prispeva k zdravemu staranju in ponuja neključne alternative za izboljšanje kakovosti življenja. Kar ljudje zaradi telesnih omejitev starosti ne morejo biti aktivni, celo opazovanje ali dotikanje tekstilnih surovin ter pripovedovanje in premišljevanje o tekstilu dobrodejno vplivajo na krepitev življenjskega smisla.

2.4 Protisredstvo bolezní

Ročna dela so protistrup za izkušnjo bolezní. Redno izvajanje ročnih del pozitivno vpliva na zmanjšanje depresije, anksioznosti in zaskrbljenosti. Rokodelke z depresijo opažajo, da imajo večji zagon in so aktivnejše, prilagodljivejše, bolje upravljajo s časom in znajo bolje strukturirati druge dnevne aktivnosti. Zaradi večjega življenjskega zadovoljstva se lahko sčasoma zmanjša psihično nelagodje, depresija in tesnoba. Dovolj je že 20 minut tihega pletenja, kvačkanja ali vezenja dneвно, da svojemu telesu omogočimo rast, obnavljanje, zdravljenje ali okrevanje. Redno prakticiranje izboljšuje gibljivost sklepov in zmanjšuje bolečine pri osteoporozi, nem artritisu rok, krepi moč prstov, zmanjša jutranjo otrdelost sklepov in bolečino.

Zaporniki iz skupnosti Fine Cell Work poročajo, da je ustvarjanje s tekstilom protisredstvo zločinom in kriminalu, pomaga jim, da naredijo premik od premišljevanja in pogovarjanja o maščevanju in nasilju do pogovorov o vezenju in šivanju in premišljevanja o veselju naročnikov, ki bodo uporabljali njihove izdelke.

2.5 Ritem, ponavljanje in dotikanje

Tekstilna ročna dela s svojo ritmičnostjo, ponavljanjem, monotonostjo in taktilnostjo sproščajo, pomirjajo in ustvarjajo stanja, podobna meditaciji. Ponavljajoči se gibi spodbujajo izločanje serotonina in dopamina. Serotonin pomirja, je analgetik in ojačevalec razpoloženja; dopamin vzbuja ugodje. Pletilja lahko nadzoruje ritem svojega pletenja in ga prilagaja glede na razpoloženje. Ta ritem nudi takojšnje pomirjanje.

Med pletenjem in izvajanjem drugih tekstilnih tehnik prihaja do *sprostitvenega odziva*, ki je merljivo stanje in prinaša umirjenost, posledično pa znižanje krvnega pritiska, srčnega utripa, presnove, dihanja in napetosti mišic ter upočasnjeno možgansko valovanje. Če redno izvajamo aktivnosti, ki sprožajo sprostitveni odziv, se njegovi učinki seštevajo. Na ta način pride do dolgoročnih fizioloških sprememb, ki nas varujejo pred škodljivimi posledicami stresa.

2.6 Učenje

Ukvarjanje z ročnimi deli pripomore k pomnjenju in kontinuiranemu učenju različnih znanj in veščin, ki niso povezane le s tekstilom – uporaba matematičnih operacij, uporaba računalnika, učenje angleščine, veščine sporazumevanja in podobno. Vendar ne gre le za pridobivanje znanja, pomembno vlogo ima pri spodbujanju poučevanja, mentoriranja in deljenja znanja, veščin in informacij z drugimi. Za priseljenke je lahko tekstilna skupnost prostor neformalnega učenja jezika.

2.7 Povezovanje in sodelovanje

Ustvarjanje s tekstilom spodbuja zdrave medosebne povezave, deljenje, podporo, druženje, pogovore in nova prijateljstva. Ustvarjanje v skupini vpliva na življenjski slog – spodbuja skupna potovanja, zbirateljstvo (zbiranje orodij, literature, vzorcev) ali ogleda muzejev in tekstilnih zbirk. V tekstilni skupini se lahko pridobiva tudi nov ustvarjalen navdih, podpora, voljo in moč za vztrajanje v svojem delu in v učenju.

2.8 Samooskrbnost

Ročna dela lahko predstavljajo vir dodatnega zaslužka, kar je še posebej pomembno pri brezposelnih, upokojenih, bolnih in drugače depriviligiranih osebah. Pomemben je tudi občutek samooskrbnosti, pri čemer rokodelska produkcija ne prinaša neposredno denarja, ustvarja pa proizvode, ki jih zato potem ni treba kupiti. Že v zgodovini je bila produkcija tekstila v rokah žensk in z njo so lahko dosegale ekonomsko neodvisnost.

2.9 Univerzalnost tekstilnega jezika

Tekstil je starodaven jezik, ki je odličen pobudnik povezovanja skupnosti. Ne glede na to, od kod izvirajo, so izdelovalke tekstila iste narodnosti, imajo skupno folkloro in poznajo enake teme za pogovor.¹⁴ Vezenje, pletenje, šivanje predstavljajo tisto majhno točko, v kateri se lahko srečata ženski, ki živita v kulturno popolnoma drugačnih okoljih. S temi prostori, ki jih odpira tekstil, lahko najdeš še tako ozko pot v najhujše stvari, ki so se ženski zgodile.¹⁵

¹⁴ Matthews, R. (2016). *The Mindfulness in Knitting*. Leap-ing Hare Press.

¹⁵ Slapšak, S. (30. 8. 2023). *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družben pomen* [BIEN tekstilna kultura] [Video posnetek]. Youtube. <https://youtu.be/8I3Oh2JbNuM?si=HIGLrBV9oOHZypR5>

Stojnica skupnosti No-Border Craft na sejmu Reciklart, Metelkova (foto: Martina Kališek)

V nadaljevanju so zbrane mednarodne in slovenske dobre prakse in projekti, ki smo jih spoznali in analizirali v sklopu raziskave o koristih tekstilnega ustvarjanja ter so podlaga za priporočila v naslednjem poglavju.

3.1 Mednarodne dobre prakse

3.1.1 Creatively Empowered Women CEW

Ph.D. Savneet Talwar: V svojih raziskavah preučuje feministično politiko, kritične teorije razlike, družbeno pravičnost in vprašanja upora. Je avtorica knjige *Art Therapy for Social Justice: Radical Intersection* (2018) in objavlja v strokovnih revijah. Je ustanoviteljica oblikovalskega studia ustvarjalno opolnomočenih žensk CEW (Creatively Empowered Women), rokodelske organizacije za bosanske in južnoazijske ženske v centru Hamdard v Chicagu.

Creatively Empowered Women je socialno podjetje, ki sodeluje z begunkami in priseljenkami različnih etničnih ozadij. Zagotavlja jim varen prostor za šivanje, pletenje, kvačkanje in likovne delavnice, s katerimi krepijo življenjske spretnosti in gojijo občutek za skupnost. Spodbuja celostno dobro počutje z izmenjavo

spretnosti in druženjem. CEW ponuja prostor, ki ga vodijo udeleženke in v katerem si nudijo medsebojno podporo ter ena drugi posredujejo svoje strokovno znanje, da bi kot skupnost našle upanje, dobile pomoč in omogočile zdravljenje. Udeleženke imajo priložnost, da uporabijo svoje rokodelske talente in si zagotovijo dodaten zaslužek.

→ <http://cew-creativelyempoweredwomen.squarespace.com/about-us>

→ <https://video.wttw.com/video/chicago-tonight-local-crafting-group-knits-refugees-immigrants-together/>

3.1.2 Envisioning Justice

(Ph.D. Savneet Talwar, glej str. 17)

Namen projekta je javno osvetliti krivice, ki se dogajajo temnopoltim zapornicam, zaprtih zaradi težav z drogami. Čeprav je to zanje način, kako priti do zdravljenja odvisnosti in se očistiti od droge, pa s tem utrpijo veliko škode, saj izgubijo volilno pravico in stik s svojci. Rokodelke prostovoljke so za potrebe ozaveščanja javnosti izdelale veliko prešito odejo, namenjeno razstavi v lokalnem okolju. Na razstavi so potekale strokovno moderirane javne razprave o bolj pravični prihodnosti ter ozaveščanju o tem, kaj zaporne kazni pomenijo za številne temnopolte ženske v ZDA. Za vsako zapornico so po njeni likovni predlogi (zapornicam je bila uporaba igle prepovedana) izdelale odejo za nekoga iz njene družine, s katerim je zaradi bivanja v zaporu izgubila pomembno povezavo, odnos. Odeje so tako potovale k njihovim vnukom in otrokom ter ponovno vzpostavile povezavo z njimi.

3.1.3 Storycloth Database

Lisa Raye Garlock: Certificirana likovna terapevtka in umetnica, ki se ukvarja predvsem s tekstilom. Odkar se je leta 2022 upokojila kot redna profesorica likovne terapije na Univerzi Georgea Washingtona, pogloblja svojo umetniško prakso na področju tekstila. Sodeluje z neprofitno organizacijo Common Threads Project, kjer pomaga pri usposabljanju terapevtov za uporabo pripovedovanja zgodb na tekstilu.

Ustvarila je svetovno zbirko zgodb na tekstilu, imenovano Storycloth database, ki vsebuje informacije o zbirkah pripovednega tekstila na temo človekovih pravic. Nekatere zbirke so zasebne, druge so v lasti organizacij in univerz. Podatkovna zbirka naj bi rasla in postala pomemben vir zgodb na tekstilu, ki prikazujejo, kako ljudje z vezenimi podobami pripovedujejo o pomembnih dogodkih in človeških bojih – zgodovinskih in sodobnih, osebnih in univerzalnih. Na tkaninah so prikazani tudi travmatični dogodki. S šivanjem teh zgodb se lahko začnejo zdraviti travme.

→ <http://www.storyclothdatabase.org>

→ <https://artspaces.kunstmatrix.com/en/exhibition/1557984/the-fabric-of-healing-story-cloths-by-survivors-of-trauma-war-and-gender-based>

Lisa Raye Garlock

3.1.4 Common Threads Project

Dr. Rachel Cohen: Klinična psihologinja, ki deluje že več kot 30 let. Trenutno živi v New Yorku, kjer sodeluje s humanitarnimi organizacijami pri usposabljanju in razvoju psihosocialnih programov in programov za duševno zdravje za okrevanje po nasilju, vojni in razselitvi. Projekte izvaja v Južnem Sudanu, Ugandi, Keniji, Ekvadorju, Nepalju ter Bosni in Hercegovini.

Projekt Common Threads poučuje lokalne terapevte o integrativnem terapevtskem pristopu zdravljenja travme, zlasti za ženske, ki so doživele spolno nasilje in nasilje v družini. Namenjen je ženskam, ki so čustveno obtičale, a so se pripravljene premakniti naprej. Zato v okviru projekta usposablja tudi trenerje in terapevte za uporabo izražanja osebnih zgodb na tekstilu. Običajno gre za skupino žensk, ki se med druženjem in ustvarjanjem spoznava, imajo varen prostor ter podporo za pripovedovanje zgodb o svojih travmah.

→ <https://commonthreadspj.org/>

→ <https://www.youtube.com/watch?v=-iAGEphcD1M&t=50s>

3.1.5 Rag Time Studio

Rachael Matthews: Tekstilna umetnica, avtorica treh knjig, predavateljica na univerzi Central Saint Martins in vodja skupine znotraj kolektiva East London Textile Arts. V svoji umetniški praksi se ukvarja z izzivanjem kapitalističnih predsodkov o rokodelstvu ter iskanjem duhovnih poti in okoljske harmonije s pomočjo zavrženih tekstilnih materialov. Med letoma 2007 in 2016 je ustanovila in vodila galerijo Prick your Finger, za katero je leta 2012 prejela nagrado Women to Watch, ki jo podeljuje Muzej žensk v umetnosti v Washingtonu, ZDA. Leta 2009 je prejela nagrado Jerwood za tekstil. Poučevala je v številnih muzejih, med drugim v V&A, Tate Modern in Britanskem muzeju.

Od leta 2021 vodi Rag School, ki je bil ustanovljen z namenom eksperimentiranja z uporabo tekstilnih ostankov. Združuje ljubiteljice tekstila, ki tkejo preproge iz zavrženih oblačil, pri tem se izobražujejo o produkciji tekstila in o tem, kako proizvodnja vpliva na okolje. Doživljajo se kot aktivistke in se odzivajo na lokalne in globalne krize, povezane s tekstilnimi odpadki. Srečujejo se na School 360, ki je del centra East London Textile Arts. Uporabljajo materiale iz domačih omar in iz londonske modne industrije. Vsak semester se lotijo novega skupnostnega projekta. Udeleženke ustvarjajo same doma in v skupini. Vse tehnike tkanja so dobrodošle. Tudi tisti, ki si ne želijo tkati, so vabljeni, da se pridružijo in sodelujejo v procesih priprave tekstila na tkanje.

→ https://www.instagram.com/rachael_matthews_textiles/

→ <https://www.eastlondontextilearts.com/weave-shed>

→ https://www.eastlondontextilearts.com/_files/ugd/61f06e_1bf394ca3b8f4b3db8028c607ea4cefa.pdf

Dr. Rachel Cohen

Rachael Matthews

3.1.6 Fine Cell Work

Dr. Katy Emck: Ustanoviteljica in direktorica socialnega podjetja Fine Cell Work. Leta 1997 se je po karieri literarne novinarke in akademkinje zaposlila kot prva uslužbenka podjetja Fine Cell Work. Pred tem je delala v gledališču Geese Theatre, ki se ukvarja z zaporniškim gledališčem v ZDA in Združenem kraljestvu. V obdobju, ko je bila izvršna direktorica (2000–2009) in nato glavna izvršna direktorica Fine Cell Work (2009–2013), se je dobrodelna organizacija povečala in zdaj letno vključuje 500 zapornikov in in več kot 300 prostovoljcev.

Fine Cell Work je dobrodelno rehabilitacijsko in socialno podjetje, ki v britanskih zaporih omogoča ročno izdelovanje kakovostno oblikovanih uporabnih tekstilnih predmetov za dom. Postopoma, en šiv za drugim, že več kot 25 let spreminja življenja ljudi v zaporih in tistih, ki so ga zapustili. Vključenost v projekt izboljšuje samopodobo zapornikov, jim predaja odgovornost in krepi upanje. Zaporniki kazni odslužijo z delovnimi spretnostmi in pridobijo samozavest za vzpostavitev smiselnega, neodvisnega življenja brez kriminala. Zaporniki se s pomočjo prostovoljk usposablajo za komercialno rokodelstvo in izdelavo tekstila, za kar prejemajo plačilo. Njihovi izdelki so cenjeni ter se prodajajo oblikovalcem, muzejem in mednarodno. Predstavljajo se v številnih publikacijah, časopis The Guardian pa jih je označil za „najboljše v oblikovanju notranje opreme“. Izbrani so bili tudi za dobrodelno organizacijo leta in prejeli nagrado Queens Award for Voluntary Service. Leta 2016 je Katy prejela odlikovanje Reda Britanskega imperija (OBE) za zasluge pri rehabilitaciji prestopnikov.

→ www.finecellwork.co.uk

→ <https://www.instagram.com/p/Cr3A19bLYtj/>

→ <https://changemakers.works/podcasts/journeys-of-discovery-katy-emck-fine-cell-work/>

Dr. Katy Emck

3.2 Slovenske dobre prakse

SKUPNOSTI

3.2.1 Pletilska skupnost Breja preja

Anka Pintar, Nina Arnuš: soustanoviteljici skupnosti Breja preja

V Breji preji se posvečajo ustvarjanju skupnosti in skupnostnemu ustvarjanju. To pomeni, da tekstilno ustvarjanje vedno poteka z namenom. Njihovi pretekli projekti vključujejo tekstilne akcije, kot so kvačkanje roza ovojev za drevesa ob mesecu ozaveščanja o raku dojk, izdelovanje mavrice pred referendumom o družinskem zakoniku in vezenje večjezičnih grafitov z namenom opozarjanja, da živimo v raznoliki lokalni skupnosti. V zadnjih letih največ pozornosti posvečajo delu s prisejenskami – v svojih akcijah združujejo zadovoljujočo rokodelsko ustvarjalnost s pomembnostjo občutka vključenosti in sodelovanja v družbi ter učenjem slovenščine. Skupnost je trenutno medgeneracijska in multikulturna.

→ <https://zavod-tri.org/domov/pletilska-skupnost-breja-preja/>

→ <https://www.youtube.com/watch?v=1L6HExQPSgQ>

→ <https://www.youtube.com/watch?v=ypo2rQtwuOU>

3.2.2 Kolektiv Oloop

Tjaša Bavcon, Katja Burger Kovič, Jasmina Ferček: soustanoviteljice kolektiva Oloop

Kolektiv od leta 2003 deluje na področju tekstilne umetnosti in vizualnega ustvarjanja, od produktnega, participatornega do družbeno angažiranega oblikovanja. Prepoznan je po svojih vključujočih, soustvarjalnih in povezovalnih oblikovalskih projektih, katerih cilj je oblikovanje produktov, obenem pa odpiranje oblikovalskega procesa posameznicam in skupinam. Gre za vodenje opolnomočujočih ustvarjalnih procesov, s katerimi se udeleženke opremijo z novim znanjem in veščinami, nastali produkti pa so izraz soustvarjanja, prepleta različnih praks in osebnih notranjih procesov. Kolektiv Oloop že več kot desetletje podpira različne skupnosti pri njihovem nastanku in razvoju: skupnost polhograj-skih rokodelcev in kmetovalcev, skupnost rokodelcev in rokodelk, delujočih med Snežnikom in Nanosom, ter kulturno mešano skupino Razkrite roke.

→ www.oloopdesign.com

→ <https://www.tentfilm.com/work/oloop-not-alone>

→ <https://vimeo.com/314042361>

Anka Pintar, Nina Arnuš

kolektiv Oloop: Tjaša Bavcon,
Katja Burger Kovič,
Jasmina Ferček

3.2.3 Skupnost No-Border Craft

Martina Kališek, Darja Kališek: soustanoviteljici skupnosti No-Border Craft

Aktivistično kvačkanje sta sestri iz Vrhniko začeli v azilnem domu skupaj s prijateljicami iz Škofje Loke. Delo sta nadaljevali sami v Socialnem centru Rog, kjer je bila z aktivistkami in migrantkami ustanovljena skupina No-Border Craft. Organizirali sta srečanja za ženske in otroke. Skupaj so kuhali, se igrali z otroki ter kvačkali in pletli. Rokodelska znanja so si izmenjevale ženske iz Sirije, Irana, Afganistana, Turčije in od drugod. Izdelke so ponudile v prodajo na bazarjih, denar pa namenile opolnomočenju žensk. Marca 2020 je skupnost prejela nagrado WOW na festivalu Mesto žensk. Po evikciji iz tovarne Rog so izgubile prostor za druženje in ustvarjanje ter se zato odzvale povabilu Slovenske filantropije, kjer delujejo še danes.

→ <https://www.facebook.com/no.border.craft.community>

→ <https://kolektiva.media/w/d64BfeSAn5lhwHTPnc7nTr>

3.2.4 Razkrite roke

Hasnija Dugonjić: vodja skupine Razkrite roke

Hasnija Dugonjić vodi skupino Razkrite roke, odkar so se iz nje umaknile članice kolektiva Oloop. Skupino sestavljajo upokojene ženske, ki rade kvačkajo, pletejo in se družijo. Ključne surovine za njihovo ustvarjanje so tekstilni materiali in balkanske dobrote. V Slovenijo so jih pripeljale različne življenjske zgodbe, danes pa je njihovo stičišče Hiša sreče na Jesenicah. Skupna jim je ljubezen do ročnega dela. S svojimi tekstilnimi izdelki dajejo svojo ljubezen drugim, potrebnim nege, pozornosti in skrbi.

→ <https://www.razkriteroke.si/>

→ <https://www.facebook.com/watch/?v=1496434330394105>

No-Border Craft

Hasnija Dugonjić

3.2.5 Svetlana Slapšak

Svetlana Slapšak: red. prof. antropologije antičnih svetov, antropologije spolov in balkanologije. Piše znanstvene študije, romane, eseje in drame. Je avtorica študije *Volna in telo* (2019). Govori o ročnih delih in njihovem pomenu za žensko ter o tem, da se tekstilna produkcija, preja ali tkanje vedno nahajajo v ozadju vsebin, povezanih s krče-njem ali širjenjem prostora ženske svobode. Ročna dela tudi sama uporablja kot sredstvo vzpostavljanja prvih stikov s sramežljivimi balkanskimi ženskami in jih na ta način vabi v pogovore o njihovem življenju. Verjame, da so ročna dela način, s katerim ženska zaznamuje svoj prostor in prek njega komunicira z drugimi ženskami.

Volna in telo

Knjiga je oris zgodovine in antropologije volne, od prvih pojavov obdelane volne vse do postindustrijskega obdobja in sodobnih kultur. Volna je bila pogosto temeljni in simbolni ločevalec družbenih in kulturnih področij, pri čemer je metaforična moč volne proizvedla veliko kontrastnih pojmov. Preko pomena volne in tkanja Slapšakova interpretira mnoge nerazumljive rituale, nam nudi vpogled v tehnike spolnega definiranja, spolnosti in plodnosti nasploh in končno rekonstruira ideje o sožitju človeka in narave, posebej živali. Zgodovinska perspektiva opozarja na širino in perspektive pomenov ter vlogo tehnologije in spremenjenih družbenih odnosov pri njihovem preoblikovanju in obenem razgalja postopke nastajanja rekov, mitov, verovanj, torej vseh narativnih proizvodov nekega imaginarija – z drugo besedo, miturgijo volne. (Založba Beletrina)

→ <https://www.youtube.com/watch?v=Ph2rXB0mhhM>

→ <https://www.strasnohudi.si/podkasti/2020/01/27/svetlana-slapsak-volna-in-telo-beletrina>

→ <https://radioprvi.rtvsl.si/2019/12/volna-in-telo/>

3.2.6 Barbara Brinovec Pribaković

Barbara Brinovec Pribaković: Psihologinja, predana družini, prijateljem in podpori starešem najstnikov pri Familylab Slovenija, ljubi ustvarjanje s tekstilom, vrtnarjenje in branje. Od malega uživa v raznih oblikah dela s tekstilom in izkuša vse dobrobiti teh praks. Pletenje je z njo vsak dan, kjerkoli je, in ji predstavlja trenutke čuječega užitka, lepote in sprostitve. Raziskuje vplive, ki ga ima ukvarjanje z rokodelstvom na njeno družino. Je članica različnih pletilskih skupin in skupnosti med drugim tudi tekstilne skupnosti Zanke čez planke.

Zanke čez planke

Tekstilna skupnost Zanke čez planke je povezana v Facebook skupini in odprta za vse, ki jih povezuje strast do pletenja in kvačkanja. Znotraj nje se učijo druga od druge, se navdihujejo, izmenjujejo informacije o prejah in navodilih za izdelke. Občasno si privoščijo večdnevni pletilski odmik, ustvarjajo skupne izdelke za rojstnodnevna darila, po želji se člani pridružujejo družbeno angažiranim in umetniškim projektom različnih obsegov.

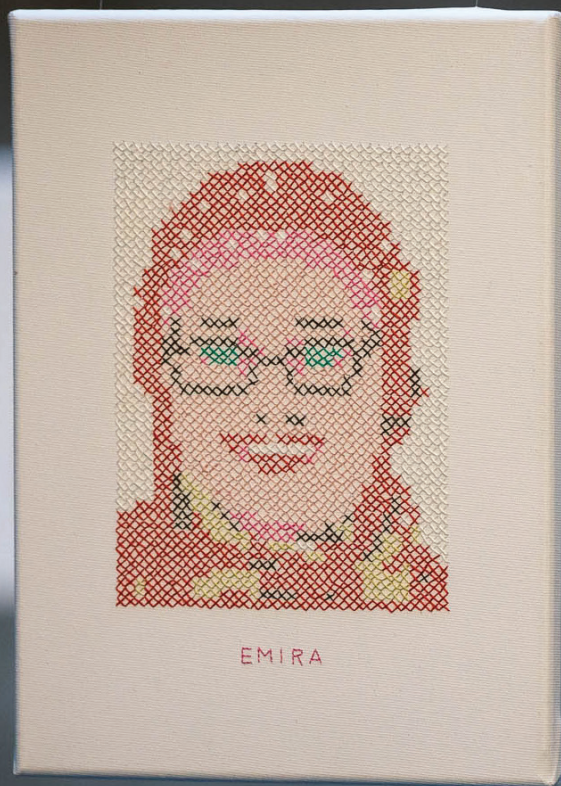
→ <https://www.facebook.com/groups/313859515794167>

Svetlana Slapšak

Barbara Brinovec Pribaković

Pripadam, razstava vezenih avtoportretov, kolektiv Oloop v sodelovanju s priseljenkami – udeleženkami projekta socialne aktivacije Aktivni odnosi II (foto: Kristjan Jarni)

V naslednjem poglavju smo pripravili priporočila za uporabnice in vodje tekstilnih skupnosti, nato pa še za odločevalke. Priporočila se naslanjajo na pridobljeno znanje iz štirih okoli 45 minut trajajočih polstrukturiranih intervjujev z mednarodnimi strokovnjakinjami (izvedenih na spletu maja 2023), 120-minutnega posveta s predstavnicami stroke in slovenskih skupnosti (izvedenega 29. 6. 2023 v Stolpu Škrlovec v Kranju v okviru Bienala tekstilnih umetnosti BIEN 2023) in raziskave, ki jo je Ferček opravila v 2020–2021 za svoje magistrsko delo. Nekateri povzetki so izpeljani iz druge strokovne literature in neformalnih pogovorov.

Izsledke smo klasificirali s pomočjo tekstovne analize in jih razdelili na tri področja, ki smo jih poimenovali 1) dobrobit, 2) tišina in 3) komunikacija. Analiza je pokazala, da se učinki tekstilnega ustvarjanja pogosto pojavljajo znotraj določenih prostorov, lahko jih beremo kot fizične, miselne ali pomenske prostore. V nadaljevanju v treh poglavjih predstavimo prostore, znotraj katerih se odvijajo procesi samouresničitve (dobrobiti v najširšem pomenu besede) posameznika, skupine ali skupnosti. Ti prostori so: prostor dobrobiti in zdravja; prostor kontemplacije, samoraziskovanja in refleksije; prostor svobode, moči in emancipacije; prostor kulturno-socialne tranzicije; prostor osebne in kolektivne identitete ter prostor aktivizma in družbenih sprememb.

Kako brati analizo in priporočila?

Znotraj vsakega področja smo se opredelili do dveh prostorov, znotraj prostorov pa do učinkov in priporočil. Slednja so namenjena predvsem posameznikom, ki že vodijo tekstilno skupnost ter se sprašujejo: „Kako želim opolnomočiti svojo skupnost?“, in vsem, ki želijo skupnost šele ustvariti ter se sprašujejo: „Kakšen prostor želim ustvariti?“. Pomembne koncepte in pojave, ki bi jih bilo dobro poznati, še posebej razdelamo. Če želite dodatne informacije, sledite zunanjim povezavam. Ob zaključku so nanizana priporočila za zagovornike in odločevalce, ki lahko vplivajo na izboljšanje politik področja.

→ Seznam predvajanj: intervjuji z mednarodnimi strokovnjakinjami in posnetek posveta:

<https://youtube.com/playlist?list=PLPajX7d1cnWuSE6DNC73TodgREzoVIBb-&si=8mQtacGBPAjm7FL4>

Osnovno pravilo za vodje skupnosti: Ustvarjanje prijetnega prostora brez ocenjevanja in obsojanja, v sproščenem in igrivem ozračju daje članicam skupnosti občutek varnosti. Pomembno je, da so odnosi med članicami enakopravni ter spoštljivi do individualnih potreb in posebnosti posameznika. S svojo komunikacijo daje vodja skupnosti zgled in postavlja merila tudi za druge.

4.1 DOBROBIT

4.1.1 PROSTORI DOBROBITI IN ZDRAVJA

Tekstilno ustvarjanje lahko vpliva na krepitev telesne, psihične, duhovne, socialne in eksistencialne dobrobiti oziroma zdravja.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

Osebna dobrobit

- **Izboljšanje počutja in „antidepresiven učinek“ ustvarjanja:** „dobro se počutiti v svoji koži“, doživljanje radosti, veselja, prijetne vznemirjenosti, upanja, ugodja; pozitivno in optimistično razmišljanje; ustvarjanje čustvenih in socialnih vezi; boljša regulacija čustev in vsiljivih misli (pletenje medtem, ko se te pojavijo, npr. ob večerih, ko smo sami).
- **Blaženje stresa:** okrepljena osredotočenost in koncentracija med delom odvrne zaskrbljene ali anksiozne misli; sprostitve, pomiritev, upočasnjevanje; med ročnimi deli pride do sprostitvenega odziva, znižanja kortizola v krvi, izločanja serotonina in dopamina.
- **Spremenjeno doživljanje (okolice, sebe, življenjskih okoliščin), vedenje, odzivanje:** delo s tekstilom ustvarja pogoje za spremembe; ponavljajoče in upočasnjeno gibanje je ključno za spremembo na nivoju telesa (telesni spomin); optimističen pogled na lastno prihodnost ali doživljanje sebe kot zaupanja vredne osebe (primer: zaporniki); samospoštovanje, ponos.

- **Osebna rast in razvoj:** pridobivanje pomembnosti v skupini in družbi skozi delo in ustvarjanje, krepitev pozitivne samopodobe, okrepljeno samospoštovanje in samozavest kot posledica spretno, natančno in lično izdelanih tekstilnih izdelkov; nova znanja: iz tekstilnih tehnik, računalništva, tujih jezikov.
- **Blaženje posledic travmatičnih dogodkov** (samo v prisotnosti strokovnjaka s področja psihičnega zdravlja!): pripovedovanje travmatičnih zgodb v upočasnjem tempu preko vezenja in šivanja; mehčanje travme, žalovanje, izražanje stisk.

Socialna dobrobit

- **Okrepljen občutek, da „nismo sami“:** občutek varnosti, domačnosti, povezanosti, vzajemne podpore in skrbi, pripadnosti, solidarnosti; to je prostor, kjer smo videni, slišani in nudimo drug drugemu, kar potrebujemo, ob tem se poraja občutek, da smo pomembni in vredni.
- **Prostor zaupljivosti in pripovedovanja zgodb:** pripovedovanje o težavah, družinskih situacijah, stiskah, travmatičnih spominih med ritmičnim, monotonim ročnim delom.
- **Povezave z bližnjimi:** oblikovanje občutka doma in družine znotraj skupnosti (primer: zaporniki); boljše družinska klima (primer: rokodelke, ki ustvarjajo znotraj družine); tekstilni izdelki kot simboli povezanosti z osebo, ki ji je izdelek namenjen (sorodniki, prijatelji, neznanci, potrebni pomoči, naročniki); ponovna čustvena povezava z družinskimi člani.

- **Učenje in poučevanje v skupnosti:** skrb za druge s poučevanjem, posredovanjem znanja in veščin, mentoriranjem, izmenjavo; vse to deluje povezujoče in obenem krepi samozavest (za tiste, ki predajajo in tiste, ki pridobivajo znanje) ter spodbuja osebno rast ter komunikacijske veščine.
- **Ustvarjanje prijetne atmosfere** (občutek doma, domačnosti): v bolnišnicah, celo v depresivnih okoljih, kot so zapori in azilni domovi.

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

Ustvarjanje varnega prostora v skupnosti: Z

umetnostjo in rokodelstvom lahko posameznice izražajo življenjske izkušnje, čustva in globoke pomene, zato je verjetno, da bodo udeleženke med ustvarjalnimi procesi prišle v stik z bolečino, žalostjo, spomini, sploh pri aktivnostih, kjer so spodbujene, da raziskujejo sebe. Bodite pozorni, saj so umetniške aktivnosti lahko sprožilci za neprijetne, celo travmatične spomine.

Dodatno pozorni bodite pri posameznikah s težavami

v duševnem zdravju: V tujini je pogosta praksa, da si umetnice pri delu s skupnostmi, kjer gre lahko za težave v duševnem zdravju (zapornice, begunke, osebe, ki so doživele spolno nasilje idr.), zagotovijo ne le redno intervizijo ali supervizijo, temveč tudi sodelavko – likovno terapevko, psihoterapevko, strokovnjakinjo za pomoč z umetnostjo ali psihosocialno svetovalko.

Pomembno je, da si vnaprej priskrbite informacije o tem, kam napotiti osebo in/ali kako ukrepati. Na spletu je na voljo veliko priročnikov za psihološko-socialno prvo pomoč:

→ https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSZR/Publikacija/Zgibanke/prirocnik_psihosocialna_pomoc_2016_vsebina_za_tisk.pdf

→ https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/44615/9789612850364_slv.pdf?sequence=54

→ https://www.sent.si/fck_files/III.pdf

→ <https://www.zadusevnozdravje.si/wp-content/uploads/2022/10/Smernice-PPP-Panicni-napad.pdf>

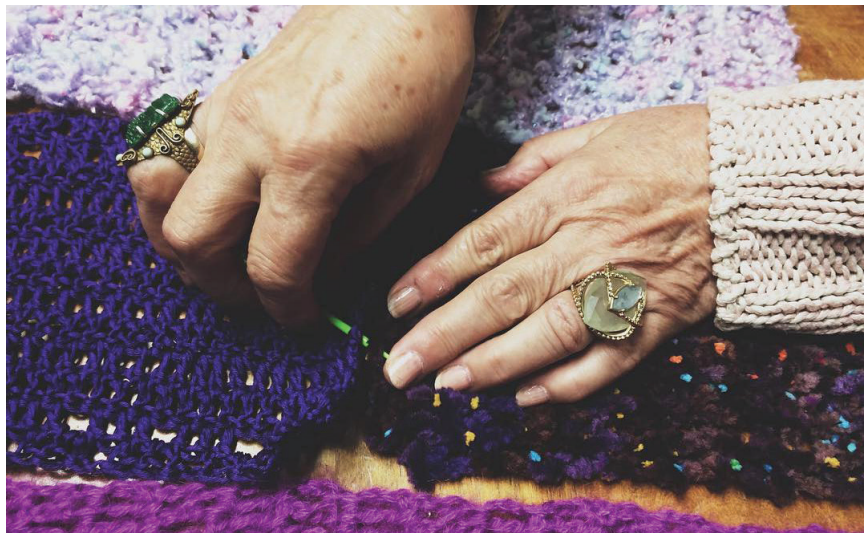
Ravnotežje med prejemanjem in dajanjem: Dajanje in razdajanje je nekaj, kar večina žensk prepogosto počne v domačem pa tudi profesionalnem okolju. Poskrbite, da ustvarite prostor, v katerem se članice naučijo tudi prejemati, sprejeti podarjeno ali ponujeno, pa naj gre za materialno darilo, pomoč, prsluh ali pohvalo.

Proces „krpanja“ skupnosti: Podpora v skupnosti je ključna za socialno blaginjo in psihično zdravje posameznice. Skupnostna psihologija¹⁶ trdi, da je zdravje posameznika in zdravje skupnosti pomembno povezano. Po njihovem mnenju blagostanje ni odvisno od zdravja posameznika, temveč je nekaj, kar se dogaja med posameznikom in njegovim okoljem. Bodite pozorni, kaj se v skupini ali skupnosti že dogaja na tem področju. Preverite ali je skupnost organsko razvila lasten notranji sistem skrbi in podpore za svoje člane. Temu sledite, namesto da ponujate nekaj svojega.

¹⁶ Oldenburg (1997, v Leone, 2021: Introduction. V L. Leone (ur.), *Craft in Art Therapy: Diverse Approaches to the Transformative Power of Craft Materials and Methods* (str. 1–20). Routledge.

Konfliktne situacije v skupnosti: Konfliktne situacije so povsem naravne in človeške, a jim morda nismo kos, nas vznemirijo, razjezijo, prestrašijo in se nanje v prvem trenutku neprimerno odzovemo. Zato se je potrebno vnaprej dogovoriti o obojestranskih pričakovanjih in o tem, kako bomo reševali morebitne konflikte. Zelo pomembno je, da vse članice skupnosti sodelujejo pri njegovem reševanju, namesto, da v jezi zapustijo skupino. Konflikti se pojavijo v fazi, ko je skupina že nekaj časa skupaj aktivna in se posamezniki v njej počutijo dovolj varno, da lahko izrazijo nestrinjanja. V jedru vsakega konflikta so vrednote in vsebine, ki so nam ali drugim resnično pomembne. Usedite se za skupno mizo in se pogovorite. Če situaciji kot vodja skupnosti niste kos, si poiščite podporo ali nasvet sodelavke ali strokovnjakinje. Povsem normalno je, da ne morete biti vedno vsemu kos.

Prakse skrbi in nege za vodje skupnosti: Vodenje skupnosti ni vedno lahko in prijetno. Nekatere mentorice si po intenzivnem delu za razbremenitev privoščijo sprehode v naravi, ples, slikanje ali pisanje. Dobrodošlo je, da se po izvedenih aktivnostih pogovorite z ostalimi sodelavkami ali kolegicami, ki delujejo na podobnih področjih. Pozorne bodite na trenutke, ki so bili za vas težki, frustrirajoči. Poskrbite za prostor, kjer lahko spregovorite o svojih težavah. Neformalno ali v obliki intervizijske skupine poskrbite, da boste sprva slišane in podprte. Seznanite se s supervizijo, strokovno refleksijo vašega dela. Redna srečanja so lahko odlična preventiva pred izgorostjo.

Izdelava kvačkanih izdelkov, skupnost CEW (priseljence iz Bosne in Hercegovine v Chicagu) pod vodstvom Savneet Talwar

4.1.2 PROSTORI MEDITACIJE, RAZISKOVANJA IN REFLEKSIJE

Tekstilno ustvarjanje v skupini lahko izkoristite za oblikovanje neformalnega meditativnega ali kontemplativnega prostora. To je prostor za urejanje misli in reševanje notranjih konfliktov. Prav tako lahko v tem prostoru umirjenosti „raziskujete“ osebne teme ter „preizprašujete“ različne življenjske in družbene situacije. To je tudi prostor čuječih skupinskih pogovorov, refleksije in samo-raziskovanja.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

- **Stanje zanosa** (angl. flow): ustvarjanje s tekstilom nas „posrka vase“ in povsem prevzame, to je umsko stanje, v katerem je oseba popolnoma predana aktivnosti, ki je je večja ter v njej čuti izziv¹⁷; to stanje je povezano z okrepljeno koncentracijo, občutkom obvladovanja in nadzora, globoke povezanosti in izgubo občutka za čas in prostor.
- **Stanje čuječnosti**: ročno pletenje ponuja neformalen meditativen prostor, nas nagovarja k budnosti in opazovanju lastnih misli; uradne zdravstvene institucije priporočajo prakticiranje meditacijske tehnike čuječnosti kot pomoč pri zdravljenju mnogih fizičnih in psihičnih težav.
- **Upočasnjevanje, umirjanje, sprostitveni odziv**: posebej dragocena učinka sta umska in emocionalna sprostitve med ustvarjanjem s tekstilom; vezenje in druga ročna dela, kot so tkanje ali pletenje, lahko

ustvarijo t. i. *sprostitveni odziv* (angl. relaxation response), gre za merljivo stanje, ki prinaša umirjenost in je povezano z znižanjem krvnega tlaka, srčnega utripa in napetosti mišic.¹⁸

- **Ustvarjanje prostora za razmislek in refleksijo**: čuječe ustvarjanje usklajuje glavo, roke in srce ter pripomore k širšemu, globljemu, svobodnejšemu ter bolj ustvarjalnemu razmišljanju.

Čeprav sta čuječnost in ustvarjanje s tekstilom stara sodelavca, so šele pred desetletjem dokazali zdravilen potencial njunega sodelovanja. Znanstveniki so potrdili, da nas ponavljajoče se gibanje pletenja, šivanja ali tkanja pomirja ter pripomore, da razmišljamo bolj pozitivno; zaradi tega lahko njegove učinke izkoristimo za aktivnosti povezane s kreativnim razmišljanjem, samoopazovanjem in samoraziskovanjem ter povezovalnim pogovarjanjem. Pri zapornikih, ki so vključeni v tekstilno skupnost Fine Cell Works so opazili, da so sčasoma na svoja pretekla dejanja bili sposobni pogledati iz perspektive drugih, za kriminalna dejanja so prevzeli odgovornost in se opravičili, pričeli so se truditi, da bi postali boljši starši.

¹⁷ Csikszentmihalyi, M. (2013). *Creativity, flow and the psychology of discovery and invention*. Harper Collins.

¹⁸ Wellesley-Smith, C. (2015). *Slow stitch: mindful and contemplative textile art*. Batsford.

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

Uporaba tekstila v skupinskih pogovorih: Tekstil lahko ponudite udeležencem skupine, ki debatira, pa naj gre za roditeljski sestanek, srečanje s študenti, intimne pogovore v skupini prijateljic ali za kaj drugega. Mečkanje, valjanje, prepletanje in svaljkanje tekstilnih vrvic ali nepredene volne v dlaneh in med prsti bo v običajno zadržane pogovore vneslo pozitivno in sproščeno vzdušje, preprosta ročna aktivnost bo omogočala, da so udeleženci na bolj čuječ način prisotni pri poslušanju in izražanju mnenj. Svetlana Slapšak je pred nedavnim dala pobudo o pletenju v parlamentu.

Uporaba tekstilnega ustvarjanja v skupinah za psihosocialno podporo in pomoč: Nekateri raziskave potrjujejo, da sta se umetnost in rokodelstvo rodila tudi iz potrebe po lažšanju življenjskih razmer, torej da tako izrazimo svoje stiske in težave. Stik s seboj in skupnostjo prek ustvarjalnih aktivnosti s tekstilom je osnova mnogim sodobnim pristopom podpore in pomoči; skozi zgodovino se je že ukoreninila uporaba zdravilne ustvarjalnosti. Rokodelske in umetniške aktivnosti žensk s celega sveta ponujajo dragocene zgodovinske in novodobne primere terapevtske vrednosti umetnosti in njene vloge kot pomembnega orodja za preživetje v ekstremnih razmerah (v globoki izolaciji, pri travmatičnih dogodkih in izgubah).¹⁹

Meditacija za tiste, ki jim klasična meditacija ni blizu:

Gibanje, ki ga ustvarja pletenje, vključuje obe roki, je ritmično, ponavljajoče se in avtomatsko. Bilateralno koordinirani gibi aktivirajo večjo kapaciteto možganov kot unilateralni gibi in ustvarjajo meditaciji podobna stanja. Preko ročnih spretnosti so tako koristi meditacije dostopnejše širši populaciji. Izkoristimo jih!

Vezenje blazin v zaporu, Fine Cell Work

¹⁹ Anderson, L. in Gold, K. (1998). *Creative connections: the healing power of women's art and craft work*. Women & Therapy, 21(4), 15–36.

4.2 TIŠINA

Področje, ki sva ga poimenovali tišina, predstavlja notranje procese in z njimi povezane spremembe, ki jih ustvarjanje v tekstilnih skupnostih podpira. To je področje, kamor spada formiranje nove identitete, tako osebne kot kolektivne, ali krepljenje že obstoječe identitete. Tu lahko dobimo odgovore na vprašanja, kdo sem, kako se vidim, kako lahko kaj prispevam družbi kot posameznica in kot članica skupnosti. Prav tako je to prostor, ki lahko podpre zdravo socialno in kulturno tranzicijo oseb, ki so doživele selitev v novo kulturno okolje (priseljenke) ali drug socialen prostor (zaporniki).

4.2.1 PROSTORI NOVE OSEBNE IN KOLEKTIVNE IDENTITETE

Posameznikovo dožemanje blagostanja in kakovosti življenja je povezano z njegovo izkušnjo vključenosti v določena opravila, ki mu dajejo občutek identitete. Postati in biti izdelovalka tekstila prispeva k individualnemu občutku sebe in osebni identiteti, medtem ko se kolektivni občutek sebe razvija skozi pripadnost skupini, skupnosti ali združenju. Ko oseba postane, je in pripada, se ji krepi samospoštovanje in samopodoba. Ve, kdo je, kaj zna in kam pripada.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

- **Oblikovanje nove identitete izdelovalke:** izdelek je simbol izdelovalke in ji daje pomembno identiteto in mesto v svetu; s tem, ko je izdelala nekaj kakovostnega in dolgotrajnega, uporabnega in funkcionalnega,

unikatnega in estetskega, v svojih očeh in v očeh drugih pridobi na pomembnosti.

- **Oblikovanje kolektivne identitete:** članice tekstilne skupnosti razvijejo kolektivni jaz, ki odraža norme in značilnosti skupine, ob deljenju idej, interesov, znanja in medsebojnega učenja si delijo tudi identiteto, ki krepi enotnost in pripadnost skupnosti; članice sodelujejo za lastno, a tudi skupno korist, ko npr. postavljajo razstavo, ki je simbol kolektivnega dosežka; prek kolektivnega občutka sebe in občutka pripadnosti se prično zavedati, kdo so in kaj je njihov namen.²⁰

Za priseljeno žensko lahko tekstilna skupnost pomeni prvi prostor, s katerim se identificira, se v njem počuti domače in vključeno. Pri selitvi zaradi združevanja družine se lahko ženska počuti kot popolna tujka, razen kadar je ob možu/partnerju. Skupnost je prostor, kjer se izrazi osebno, politično, družbeno-kritično in duhovno, iz njega črpa podporo in moč.²¹

- **Preoblikovanje identitete:** zaporniki lahko izgubijo identiteto, družino, vlogo v družbi, s tekstilnim ročnim delom pa lahko okrevalo, ko se prično identificirati z novo pridobljenimi veščinami: „Sem izdelovalec okrasnih blazin, sem vreden pohval in znam poskrbeti za druge“. Tudi identiteta priseljenk se ob selitvi v drugo kulturno in jezikovno okolje zamaje: „Ne poznajo jezika, njihove delovne izkušnje in izobrazba nimajo take vrednosti kot doma, vržene so v skle-

20 Riley, J. (2008). *Weaving an enhanced sense of self and a collective sense of self through creative textile-making*. Journal of Occupational Science, 15(2), 63–73.

21 Pintar, A. (30. 8. 2023). *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družben pomen* [BIEN tekstilna kultura] [Videoposnetek]. Youtube. <https://youtu.be/8i3Oh2JbNuM?si=HIGLrBV9oOHZypR5>

panje kompromisov, da na primer sprejmemo slabo plačano in tudi drugače necenjeno delo, za katerega so previsoko izobražene, da ne delajo ali pa da delajo na črno.”²²

- **Preobrazba od negativne do pozitivne samopodobe:** ko neka življenjska situacija postane prevladujoča (na primer huda ali kronična bolezen), povzroči enostransko identifikacijo z boleznijo, oseba postane bolnica z rakom, z multiplo sklerozo ali avtoimuno boleznijo; v takih primerih je vključitev v tekstilno skupnost lahko posameznici v pomoč pri oblikovanju pozitivnejše identitete in pogleda nase, saj oseba razvije identiteto „nekoga, ki zmore“, tako se kljub omejitvam v mobilnosti, bolečinam in izčrpanosti upre temu, da bi jo bolezen obvladovala in ustvari si pozitivnejši pogled na lastno zdravje. Brezposelne osebe se lahko pretirano identificirajo s tem položajem, ustvarjanje s tekstilom pa jim omogoči, da sebe in svojo družino priskrbijo z oblačili. Zaporniki spremenijo svojo identiteto od nekoga, ki mu nihče ne zaupa, v osebo, vredno zaupanja, spoštovanja in pohval. Nova, okrepljena samozavest deluje kot preventiva in preprečuje vračanje škodljivih in destruktivnih oblik vedenja.

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

Spoznajte potrebe skupnosti: Pri pripravi projektov vsebine vedno oblikujte skupaj s članicami skupnosti oziroma s skupino, ki jo želite v projekt vključiti. Pomembno je, da skupnost spoznate, preverite njene potrebe in jih pri snovanju projektnih idej upoštevate. Nekateri mentorji projekte zasnujejo tako, da najprej opravijo pogo-vore z udeleženci o njihovih interesih, željah in pričakovanjih. Spodbujajo jih k dajanju povratnih informacij o tem, kaj je zanje smiselno.

Prepoznavanje znanja in veščin v skupnosti: Če skupnost sestavljajo ranljivejše članice, jim je najprej treba omogočiti, da svoje veščine sploh prepoznajo in jih potem posredujejo drugim, sprva znotraj in nato zunaj skupnosti. Tako postanejo vidne za druge, pohvale jim krepijo samozavest in njihova samopodoba se izboljšuje. Spodbujajte izmenjavo različnih znanj in vzajemno učenje vseh vključenih. Projekt tako lahko pridobi soustvarjalno dinamiko, kjer udeleženke iz pasivnih članic postanejo aktivne oblikovalke prihodnosti skupine. V pletilski skupnosti Breja preja načrtujejo programe skupaj s članicami skupnosti, pri tem jim ponujajo možnost, da znotraj projektov postanejo mentorice, prav tako so članice vključene v programski svet zavoda ter v zagovorniške aktivnosti in v posvetovalno telo (Svet za vključevanje) škofjeloške občine. O njih ne govorijo brez njih.

Uporaba znanj, ki v skupini že obstajajo: Preverite, kakšna znanja v skupnosti že obstajajo, kakšne poklice so članice opravljale pred upokojitvijo, migracijo, izgubo službe, ali drugo večjo tranzicijo. Priseljene ženske pogosto ne morejo nadaljevati svoje poklicne kariere zaradi pomanj-

22 Anka Pintar, neformalen pogovor

kljivega znanja jezika in pomanjkanja socialnih mrež. To je lahko velika stiska za marsikatero žensko. Povabite jo, da v skupnostnih projektih uporabi svoja znanja in veščine.

Pridobivanje novih znanj v skupnosti: Preverite, katera nova znanja članice želijo pridobiti, morda jih zanimajo barve in njihove kombinacije, pletilski vzorci, trženje ali kaj čisto drugega. Spodbujajte jih h krepitvi teh znanj in k medsebojnemu sodelovanju pri projektu. Tako se ne le posameznica, temveč cela skupina premakne iz ljubiteljskega ustvarjanja v bolj profesionalno in podjetniško smer. Povabite v skupnost gostujoče strokovnjake. Z novimi znanji in veščinami pride do nove osebne ali kolektivne identitete.

Podpora pri spremembi pozitivne identitete za žrtve spolnega in drugega nasilja: Ob prisotnosti strokovnjaka s področja psihičnega zdravja in uporabi primernih oblik ustvarjanja s tekstilom (izdelava zgodb na tekstilu) lahko pride do pozitivne spremembe identitete v več fazah. Oseba se ob strokovni podpori iz žrtve (angl. victim) spremeni v „tisto, ki je nasilje preživela“ (angl. survivor). Pogosto se tako okrepljene ženske želijo posvetiti pomoči drugim ženskam, žrtvam nasilja, in se tako preobrazijo v osebo, ki prinaša spremembe (angl. agent of change). Proces preobrazbe identitete je kompleksen razvojni korak, ki vključuje osebno rast, okrevanje in prevzem aktivne vloge pri spreminjanju družbe ali pomoči drugim žrtvam. V tem procesu se posameznica premika od prepoznavanja zgodnje vloge žrtve do razvijanja močne identitete, ki jo odlikujejo vztrajnost, empatija in želja po pozitivnih spremembah v svetu. Gre za inspirativno potovanje na poti osebnega razvoja in družbene angažiranosti.

→ [Lisa R. Garlock, Videoposnetek](#)

Povratne informacije o izdelkih: Ko izdelke, nastale v skupini, prodajate ali razstavljate, je zelo pomembno, da njihove avtorice prejmejo povratne informacije o tem, kako se prodajajo, ali pa kakšen je odziv njihovih uporabnic ali obiskovalk razstav. Posredno ali neposredno prejetje zahval, izrazov hvaležnosti in pohval je pomembno za krepitev lastne vrednosti, sploh pri posameznicah, pri katerih je ta izredno nizka (kot so zlorabljene osebe, tiste, ki so doživele nasilje, zaporniki idr.). Na ta način se vidijo povsem na novo. Pri Fine Cell Work redno izhaja revija, kjer zaporniki pridejo do informacij o svojem delu, od kupcev svojih izdelkov pa prejmejo tudi osebna zahvalna pisma.

[Tapiserija iz tekstilnih odpadkov, Rag School, pod vodstvom Rachael Matthews](#)

4.2.2 PROSTORI PODPORE PRI NOTRANJNJIH PREHODIH IN SOCIALNO-KULTURNI TRANZICIJAH

Tekstilno ustvarjanje v skupini se lahko uporablja kot način podpore za zdrav in čim manj stresen prehod pri vstopu v novo kulturno ali socialno okolje (selitev) ali pri prehodu iz bivanja v instituciji (zapor, popravn dom, psihiatrična bolnica, azilni dom) v neodvisno življenje. V življenju ženske je tudi sicer veliko pomembnih notranjih prehodov (prva menstruacija, nosečnost, vstop v zakonsko zvezo, ločitev, odhod v pokoj, smrt bližnje osebe), ki se jih lahko podpira s pomočjo ustvarjalnosti, z umetnostjo.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

- **Želja po druženju:** rokodelske aktivnosti predstavljajo prvi korak v družbo, v skupino tekstilnih rokodelk, stran od izolacije in osamljenosti, saj spodbujajo druženje in socializacijo; tudi bolj sramežljive in boječe osebe se s pomočjo tekstilne aktivnosti lažje opogumijo, da postanejo del skupnosti.
- **Podpora pri kulturno-socialni tranziciji:** v prvih letih po selitvi se priseljena ženska bojuje z notranjimi konflikti, ki jih opisuje tudi kot „vmesno stanje“ – ko ne pripada ne novemu ne izvirnemu okolju,²³ ta doživljanja lahko ženske simbolično izrazijo prek likovnosti sredstev (šivanje in vezenje)²⁴, kar omogoča strokovnemu osebju, da spozna njihove bolečine, dileme in konflikte hitreje kot ob pogovoru; tekstilno-likovna ustvarjalnost pomaga na kulturno sprejemljiv način

izraziti, pojasniti in preokviriti dualne in ambivalentne izkušnje.

- **Podpora pri življenjskih prehodih:** izdelovanje prešitih tekstilij (angl. quilt) je bilo že v preteklosti skupinski obred, pri katerem so se ženske zbrale in obeležile pomembne življenjske dogodke in prehode – rojstva, smrti, selitve, vstop v starost, zaroke ipd.; izdelovanje tekstilje lahko obeležuje spomin na zgodovinske in druge dogodke, potrdi prijateljstvo, podpre pri okrevanju po hudih izgubah ter pomaga pri preživljanju negativnih posledic težkih življenjskih izkušenj; v 19. stoletju so prešite tekstile izdelovale družine in skupnosti kot podporo pri pripravi na selitev preko nevarnih ozemelj v Severno Ameriko ali na Zahod.

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

V uporabnike usmerjen pristop: Ko delate s skupnostjo, ki prihaja iz drugega družbenega ali kulturnega okolja, je pomembna kulturna občutljivost. Pozorne bodite na to, kaj je za določeno skupino kulturno sprejemljivo in kaj ni. Priskrbite si podporo nekoga, ki kulturo skupine dobro pozna ali celo sam izhaja iz nje. Poskrbite za prevajanje tistim, ki ne razumejo jezika. Čeprav so ustvarjalni pristopi tudi načini izražanja, pa tekstilni jezik ne zadostuje. Besedno izražanje je veliko bolj primerno, ko želimo podati svoje mnenje, povedati zgodbo ali izraziti, kako se počutimo.

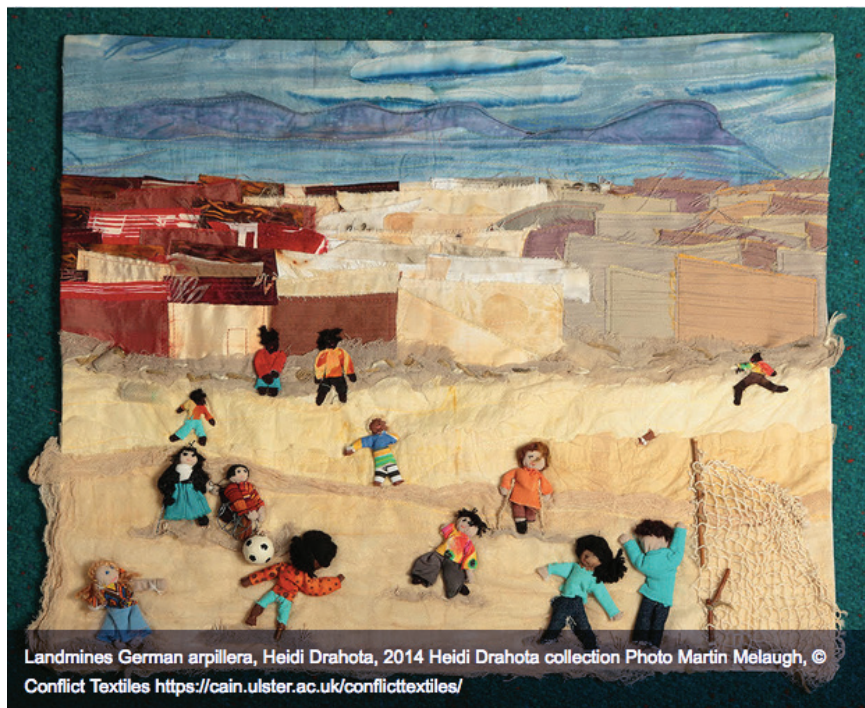
Podpora kakovostnega staranja: Vključenost v tekstilne skupnosti je pomemben element kakovostnega staranja. Ročna dela omogočajo uspešno tranzicijo, ko se oseba premakne iz življenjskega sloga, kjer so prevlado-

23 Sanja Cukut Krilić, 2009: *Spol in migracija: izkušnje žensk kot akterk migracij*, Založba ZRC SAZU

24 Huss, E. (2009). A case study of Bedouin women's art in social work. A model of social arts intervention with 'traditional' women negotiating Western cultures. *Social Work Education*, 28(6), 598–616.

vale obvezujoče delovne aktivnosti, v življenjski slog, ki ga zaznamuje svobodna izbira, za mnoge pa tudi upad obveznosti.²⁵

Lajšanje prehodov ob izgubah: Prehodi zaradi izgube so lahko posebej težki; gre za smrti, zaključke, spremembe ali izgube pomembnih odnosov (z otrokom, staršem, bližnjim prijateljem). Izgube spremljajo čustva, kot so žalost, jeza in tesnoba. Raziskovanje teh prehodov s tekstilom je primerno za ženske, ki imajo pri tem običajne ali srednje zahtevne težave. Pri večjih težavah pa oseba potrebuje pomoč strokovnjaka.

Zgodba na tekstilu, Conflict Textiles, Storycloth Database, skrbnica zbirke Lisa R. Garlock

25 Schofield-Tomschin, S. in Littrell, M. A. (2001). *Textile handcraft guild participation: a conduit to successful aging*. Clothing and Textiles Research Journal, 19(2), 41–51.

4.3 KOMUNIKACIJA

Področje *komunikacije* naslavlja značilnosti tekstilnega ustvarjanja, zaradi katerih lahko tekstilne skupnosti prispevajo k družbeno-kulturnim spremembam. Ko je tekstilna skupnost odprta navzven in komunicira s svetom, lahko postane glasnik družbenih neenakosti, pripomore k temu, da se v javnosti o tem spregovori in se povezuje s podobno mislečimi za doseganje ciljev. Ti cilji so lahko vezani na težave samih članic skupnosti ali pa prispevajo k reševanju širših težav družbe (npr. okoljska problematika).

4.3.1 PROSTORI ENAKOVREDNOSTI, MOČI, NEODVISNOSTI IN EMANCIPACIJE

Tekstilno ustvarjanje se uporablja kot orodje za enakovredno komunikacijo, brisanje razlik med članicami skupnosti in širitev prostora svobode in avtoritete žensk in manjšin. Prav tako pripomore k razumevanju, da se „nekaj“ lahko naredi iz nič, s samooskrbnostjo, marketingom in prodajo.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

- **Prostor ženske svobode in avtoritete:** za žensko emancipacijo in samostojnost so ročna dela izjemnega pomena; tekstilna produkcija, preja ali tkanje se vedno nahajajo v ozadju vsebin, povezanih s krčenjem ali širjenjem prostora ženske svobode. Ko se ženska ukvarja s tekstilom, ima popolno miselno svobodo in avtoriteto; ročna dela, branje in pisanje povezuje *molčanje* in *pletenje misli* ter delo rok, ki

prevajajo glavo. Moško sumničavost in pozornost do ženskega pisanja in vezenja tako lahko razumemo kot strah pred večino ustvarjanja pomena, tudi ko gre za nepismeno žensko.²⁶

- **Šivalni stroj kot simbol ženske emancipacije:** „Sredi 19. stoletja se je zgodil revolucionaren dogodek – iznajdba šivalnega stroja. To je neverjetno pomemben instrument emancipacije žensk. Šivalni stroj je na eni strani sicer pomenil novo eksploatacijo žensk, saj je bila tako možnost, da bi delale v tekstilni industriji, odsekana, ostale so doma in šivale. Po drugi strani pa se je odprla možnost, da doma zaslužijo, torej možnost emancipacije. Zanimivo je, kako so ženske v najbolj neprijetnih okoliščinah patriarhata vedno našle pot, da zase ustvarijo nov prostor emancipacije. Šivalni stroj je imel poglobljeno vlogo pri emancipaciji komunističnih držav. V Indiji je bilo glavno orožje Mahatme Gandija šivalni stroj in pred tem tkalsko orodje: statve ter kolovrat za predenje. Šivalni stroj je tudi objekt, ki najbolj simbolizira emancipacijo maroških žensk, saj je šiviljski tečaj ena od redkih aktivnosti, ki jo lahko obiskujejo izven doma.“²⁷

- **Zaslужek, ustvarjen s prodajo tekstilnih izdelkov:** denar, ki ga članice skupnosti (na primer rokodelke priseljenke) zaslužijo s prodajo izdelkov, ima zanje velik pomen; daje jim občutek osebne moči in predstavlja vir opolnomočenja; o tem denarju govorijo kot o

26 Slapšak, S. (29. 9. 2016). *Ručni rad*. <http://www.radnezene.net/rucni-rad/>

27 Slapšak, S. (30. 8. 2023). *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družben pomen* [BIEN tekstilna kultura] [Video posnetek]. Youtube. <https://youtu.be/8i3Oh2JbNuM?si=HIGLrBV9oOHZypR5>

„sladkem“ denarju, ki ga porabijo za posebne stvari, s katerimi obdarujejo bližnje²⁸; zaporniki denar, zaslužen z vezenjem prihranijo ali pošljejo družini, s tem si omogočijo izbiro glede razpolaganja z njim, kar jih opolnomoči; smiselno ustvarjanje, povezano z delom za denar, je nekaj, kar zapornikom daje globok občutek lastne vrednosti.²⁹

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

Enakovredna komunikacija: Včasih zmotno mislimo, da je izražanje s tekstilom oblika govora in da zadostuje za sporazumevanje znotraj skupnosti. Za osebe, ki slovensčine ne razumejo dobro, priskrbite prevajanje. Pomembna je redna jasna komunikacija, še posebej, ko gre za izražanje osebnih vsebin, čustev, občutkov, potreb.

Pomen jasnih dogovorov o delitvi zaslužka v skupnosti: Ni pravil glede tega, kako si pravično razdeliti zaslužek med članicami skupnosti. Povprašajte njih, kaj predlagajo. V nekaterih skupnostih denar pripada osebi, ki je prodani izdelek izdelala. Ponekod se dogovorijo, da se del zaslužka porazdeli med vse članice, ne glede na to, koliko izdelkov je katera prispevala. V skupnosti No-Border Craft delijo delež zaslužka med vse članice, delež pa med tiste, ki so izdelke naredile. Ponekod gre denar k ženskam, ki v tistem trenutku zaradi težjih življenjskih situacij denar najbolj potrebujejo. Nekatere skupnosti denar od prodaje hranijo in si občasno privoščijo potovanje ali izlet za vse članice.

Denar daje občutek moči: Pomembno se je zavedati, da denar, ki je zaslužen z lastnim delom, prinaša občutek moči. Ženske so pogosto v zvezi z denarjem in zasluž-

kom sramežljive. Ko se pogovarjate o denarju za izvedeno delo, bodite jasni, da je plačilo njihova pravica, ter spodbujajte izražanje potrebe po plačilu, ki jo pokažejo članice skupnosti. S tem boste krepili njihovo samozavest in neodvisnost.

Kolekcija pletenih izdelkov izpod rok priseljenk iz skupnosti CEW, pod vodstvom Savneet Talwar

28 Talwar, S. (30. 8. 2023). Savneet Talwar (Creatively Empowered Women) [BIEN Textile Culture] [Videoposnetek]. Youtube. https://youtu.be/_1tX1cNn2lk?si=_KkroLPK6zg6iBI

29 Emck, K. (3. 9. 2023) Katy Emck (Fine Cell Work) [BIEN Textile Culture] [Videoposnetek]. Youtube. https://youtu.be/_1tX1cNn2lk?si=_KkroLPK6zg6iBI

4.3.2 PROSTORI AKTIVIZMA IN DRUŽBENIH SPREMEMB

Zmožnost, da preko rokodelstva delujemo, pomeni njegov potencial v družbenem in političnem delovanju. Biti rokodelka je stanje vključenosti in vzajemnega delovanja v odnosih in neposredno z okolico preko materialnega. Tekstilno ustvarjanje je zato pogosto orodje aktivizma na različnih družbenih področjih: od bojev za socialno pravičnost, odpravo družbenih anomalij, nesorazmerij in neenakosti, proti hitri modi in onesnaževanju modne industrije do izvajanja humanitarnih akcij, zagovorništva žrtev nasilja in zatiranja, ter kot oblika političnega aktivizma v času vojn in nemirov.

UČINKI TEKSTILNEGA USTVARJANJA V SKUPNOSTI ZA POSAMEZNICE

- **Spregovoriti o krivicah:** rokodelski aktivizem je mehak protest, pri katerem ustvarjanje premišljenih vsebin skozi barve in oblike pomaga pri širjenju globokih sporočil; med voženjem, tekstilom in spodbujanjem ljudi, da prično razmišljati o družbenih krivicah in posledično o družbenih spremembah, obstaja neposredna povezava; tekstilni umetniki in rokodelci pogosto uporabljajo pri svojem delu socialne prakse; okoli tekstilnega dela, na primer skupinske *prešite tekstilije* (angl. quilt), se zbere skupnost in skozi ustvarjanje spregovori o socialnih krivicah in neenakostih.³⁰

- **Čuječe raziskovanje osebnih in družbenih vprašanj:** „Ročna dela so znak za druge ženske, da smo skupina in da se lahko pogovarjamo o neki temi.“ Svetlana Slapšak uporablja ta ženski prostor za pogovore o temah, ki jih kot antropologinja antičnih svetov raziskuje. V tekstilnem krogu, ki spodbuja pogovore, se lahko odpre marsikatera osebna in družbena tema, pri tem se lahko išče rešitev, izmenjuje poglede, vzpostavlja odnos do nekega družbenega pojava na pozitiven in čuječ način.

- **Pomen javnega razstavljanja:** javno razstavljanje tekstilnega dela, ki govori o družbeni krivici, je odlično izhodišče, da se ob pomoči galerijskega kuratorja v javnosti razvije širša debata o temi in okrepi zavedanje o določenem problemu; publika, ki prihaja na razstave, ponavadi izvira iz privilegiranih socialnih skupin in pomembno je, da se jih o krivicah informira, da z javno debato pomagajo pri iskanju alternativnih rešitev, na primer za nasilje v določenih mestnih predelih, okoljsko krizo ali bivanjske probleme.
- **Tekstilni aktivizem kot oblika opolnomočenja:** ko oseba, ki najprej krivice, ki se ji dogajajo, izrazi skozi tekstilno zgodbo, nato pa tekstil in svojo izkušnjo predstavi v javnosti, kjer doživi potrditev, prisluh in druge pozitivne odzive javnosti, se okrepi njena samozavest; za marginalizirane skupine z močno rokodelsko tradicijo rokodelstvo spodbuja kolektivno delovanje na področju družbenih pravic; tekstilno rokodelstvo opolnomoči in spodbuja aktivizem, podpira posameznike v izražanju njihove individualne in

30 Talwar, S. (30. 8. 2023). Savneet Talwar (Creatively Empowered Women) [BIEN Textile Culture] [Videoposnetek]. Youtube. https://youtu.be/_1tX1cNn2lk?si=_KkroLPK6zgf6iBI

kolektivne resničnosti ter se bojuje proti marginalizaciji in zatiranju³¹; hkrati krepi osebno demokracijo in zavedanje, da lahko delaš svoje stvari, ne da bi čakal na dovoljenje³²; preprosto dejanje izdelovanja nečesa s svojimi rokami ima političen učinek v svetu, v katerem dominira masovna produkcija; preden so ženske imele volilno pravico, je bilo ustvarjanje s tekstilom način podpiranja stvari, za katere jim je bilo mar.³³

„V začetku 21. stoletja je bilo pletenje v javnosti že samo po sebi uporniško dejanje,“ se spominja Rachael Matthews. Bila je ena prvih novodobnih tekstilnih aktivistk, ki je vodila pletilske kroge. Na tekstilna srečanja je vabila neznane rokodelke s plakati, ki jih je lepila po drogovih uličnih svetilk. Na njih je pisalo: „Pri-nesi svoje pletilke na ta-in-ta kraj!“ Pletilke so bile znak za ustvarjalno moč oseb, ki zasedajo javen prostor za potrebe svoje ustvarjalnosti.³⁴

- **Okoljski aktivizem skozi tekstil:** s skupnostnimi tekstilnimi projekti lahko očistimo predele mest ali rečne bregove, če izdelujete tekstilne izdelke (na primer preproge) iz na trakove raztrganih zavrženih oblačil; Tabuiziran material, umazan in pozabljen, obenem pa kar tako podarjen, ki vas je morda pričakal na ulici pred hišnim pragom, predstavlja orodje za upornišvo proti hitri modi in iz njenih presežkov lahko izdelamo nekaj uporabnega, predvsem pa ljubljenega.

PRIPOROČILA ZA VODJE SKUPNOSTI

Zavedanje družbenega vpliva: Skupnost vedno deluje znotraj določenega lokalnega okolja, z različnimi komunikacijskimi akcijami pa ima skupina in njena dejavnost lahko manjše ali večje učinke nanj. Znotraj skupine krepite zavedanje o občinstvu in pomenu javnega skupnega sporočila. Vaše sporočilo je lahko zelo močno in daljnosežno, zato premislite o njegovem umeščanju v nacionalne ali mednarodne okvire. Ne pozabite, da je komunikacija lahko velik zalogaj, zato precenite zmožnosti vas samih in članic skupine. Na primer, o svojih aktivnostih bodite v stiku z manjšo skupino novinark in/ali odločevalk na ravni občine. Že ta razširjena skupina lahko pomembno vpliva na širitev vašega sporočila.

Trajnost dejavnosti: Vaša politična/družbena aktivnost naj bo stalna. S tem boste poskrbeli za trajnost procesov angažiranja in osvobajanja (od določene neenakosti). Premislite o potrebnem dosegu in organizacijskih zmožnostih skupine in pripravite strategijo, ki bo dolgoročna. S tem boste lažje omogočali napredek v družbeni miselnosti in zagovarjali svoja stališča.

Uporaba digitalnega prostora: Fizični prostori niso edini prostori, kjer se skupina lahko povezuje. Digitalna orodja so lahko močno sredstvo za komuniciranje o družbenih spremembah. Omogočite in odprite digitalne kanale, ki bodo predstavljali varen prostor povezovanja in krepili občutek vključenosti. Negujte ta prostor, poskrbite za redno komunikacijo in bodite pozorni na stopnjo javne dostopnosti sporočil. S članicami se pogovorite o tem, kaj naj bo javno in kaj naj bo namenjeno samo njim.

31 Leone, L. (2021). Introduction. V L. Leone (ur.), *Craft in Art Therapy: Diverse Approaches to the Transformative Power of Craft Materials and Methods* (str. 1–20). Routledge.

32 ibid.

33 Matthews, R. (2016). *The Mindfulness in Knitting*. Leap-ing Hare Press.

34 Matthews, R. (5. 9. 2023). *Rachael Matthews* [BIEN Textile Culture] [Videoposnetek]. Youtube. <https://youtu.be/tsn8wMUUkN8?si=C1Y4hix6RZtXTnej>

Etične prakse: Raziščite pomen in učinek javne promocije dela in izdelkov skupnosti. V primeru, ko gre za projekte javnega značaja, ki vključujejo izdelke, zgodbe, fotografije, osebne podatke članic skupnosti, je treba natančno preveriti, ali se strinjajo z objavljanjem informacij, fotografij in izdelkov, ki so bili v skupnosti deljeni in/ali so nastali znotraj projekta, znotraj skupnosti. Z nespoštljivim ravnanjem lahko povzročite njenim članicam škodo. Čeprav je projekt morda namenjen temu, da preko ustvarjanja in likovnih del javno nasprotujete politiki in opozarjate na družbene krivice, ne smete pozabiti, da morajo prostori skupnosti ostati tudi prostori varnosti in zaupnosti. Poskrbite za soglasja. Predvsem pa se natančno pogovorite s članicami skupnosti, kaj objava njihovih fotografij na spletni strani ali socialnih medijih pomeni in kako jih boste tam predstavili.

→ Savneet Talwar: https://youtu.be/_1tX1cNn2lk?list=PLPqjX7d1cnWuSE6DNC73TodgREzoVIBb-&t=375

Rachael Matthews, tekstilni aktivizem

Pri oblikovanju politik je praktično znanje izjemnega pomena. Priročnik predstavlja osnovo za dialog med odločevalkami, strokovnjakinjami in uporabnicami. Moč ročnih spretnosti mora biti prepoznana pri oblikovanju orodij oskrbe starejših, integracije marginaliziranih skupin in socialne pomoči. Tekstilne skupnosti delujejo kot prostori izobraževanja o novih alternativah bivanja in primernem načinu oskrbe starejših. Kako jim prisluhniti? Kdo naj posluša? Katere skupine in nivoji odločanja imajo lahko od obstoječega znanja in od pričujočega priročnika korist? V nadaljevanju so naštet nekatere skupine in predlogi uporabe. Avtorici spodbujava, da odločevalke priročnik preberejo v celoti in odkrijejo primerne praske za določene situacije in ciljne skupine. Naslednja priporočila se razporejena po sektorjih, hkrati pa je področje izrazito čezsektorsko, zato spodbujava tudi povezovanje.

Nevladne organizacije s socialnega, kulturnega in humanitarnega področja:

- Civilna družba, ki skrbi za dobrobit starostnic ali nege potrebnih ter žensk z ozadjem migracij in tranzicij v nova socialno-kulturna okolja, lahko tekstilne prakse in priporočila prenese na nivo neposrednega delovanja s posamezniki in skupinami, ki jih nagovarja.
- Ustvarjanje s tekstilom in njegovi učinki so del širokega polja civilne družbe; povežite se čezsektorsko in ustvarite močnejšo skupnost.
- Pri ustvarjalnem delu z občutljivimi skupinami, kot so begunke ali migrantke iz vojnih območij, v delovno skupino vključite stroko, izobraženo za poklice pomoči.
- Pri akcijah zagovorništva posameznikov ali skupin, ki doživljajo sistemsko neenakost ali diskriminacijo, se lahko poslužite tekstilnih orodij za poizvedovanje pri uporabnicah, da vam kaj povejo o sami temi, hkrati pa lahko izsledke naše raziskave vključite v kampanje za razvoj določenega področja.

Formalni in neformalni izobraževalni sektor:

- Koristi tekstilnega ustvarjanja ter koristi drugih umetnostnih modalitet bi (idealno) morali poznati vsi, ki ste vključeni v socialno pedagogiko in se izobražujete za poklic pomoči; primerjajte, raziskujte, sprašujte in širite znanje v strokovni skupnosti.
- Vplivajte na oblikovanje socialnih programov, vključite ustvarjanje s tekstilom v svoje delo z določeno socialno skupino.

- Uporabljajte tekstil že pri otrocih v vrtcu, spodbujajte tekstilno ustvarjanje v osnovnih šolah, pa naj gre za splošne populacije ali za skupine s posebnimi potrebami.

Lokalni nivo kulturne in socialne politike:

- Tekstilno ustvarjanje je lahko pomembno orodje za integracijo manjšin in segregiranih skupin v družbo, učinki tekstilnega ustvarjanja na posameznice bodo opolnomočili skrite/nevidne skupine v lokalnem okolju.
- Razvojni programi, ki jih pripravljajo občine v obliki mehkih vsebin za prebivalce t.i. problematičnih lokacij, kot so večje strnjene soseske, spalna naselja brez socialnih centrov, deli mesta z večjo stopnjo kriminalitete idr., naj vključujejo uporabo umetniškega ustvarjanja, ki naj bodo stalni in preprosto dostopni.
- Spodbujajte uporabo tekstilnega ustvarjanja v institucijah (socialni centri, domovi upokojencev, hospici, zapori, bolnišnice, azilni domovi, popravni domovi, vrtci, šole, univerze za tretje življenjsko obdobje) ali komunicirajte njegove pozitivne koristi vodstvom teh institucij oz. njihovih upraviteljem (ko gre za primere državnega lastništva).
- Mapirajte okolje, kjer delujete, in identificirajte posameznike ali skupnosti, ki so že aktivne; pogovorite se z njimi ter prisluhnite, kako jim lahko pridete naproti; povežite civilno družbo in razvojne organizacije v občini ali regiji.
- Spremljajte mednarodne razpise za črpanje sredstev, ki prepoznavajo povezavo med posameznikovim zdravjem in ustvarjalnimi metodami. Raziščite, kateri so deležniki v lokalnem okolju, ki bi jim sredstva lahko pomagala pri razvoju programov.

Državni nivo kulturne in socialne politike:

- Ministrstva za kulturo, solidarno prihodnost, delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti lahko s pomočjo priročnika prepoznajo povezave med umetnostjo in dobrim počutjem.
- Prepoznavajte tekstilno ustvarjanje kot sredstvo krepitve družbenih sistemov (nege, oskrbe, zdravja, tranzicije, emancipacije idr.) ter spodbujajte razvoj področja, praktično uporabo in njegovo omogočanje.
- Posebno pozornost posvetite nizkemu finančnemu vložku, hitri vzpostavitvi in visoki stopnji koristi te oblike preventive za starajočo družbo.
- V razpisnih dokumentacijah priporočite, v finančnih načrtih pa predvidite „top-on“ strošek plačanih ur za supervizijo ali intervizijo za vodje skupnosti, ki delajo z ranljivimi skupinami; gre za preventivo proti izogrevanju mentorjev.
- Sprožite razpravo za zagotavljanje vmesnih prostorov za lajšanje prehodov; gre za t.i. tretji prostor znotraj institucij za integracijo ranljivih skupin prebivalcev (zapori, azilni domovi, domovi za starejše, mladinski domovi, idr.).

„Rokodelsko gibanje 21. stoletja se odvija v prostorih skupnosti ali t. i. ‚tretjih prostorih‘ (angl. third places). Oldenburg (1997) je trdil, da sta socialna blaginja in psihično zdravje odvisna od skupnosti. Povezava med zdravjem posameznika in skupnostjo je jedro skupnostne psihologije, ki trdi, da blagostanje ni odvisno od zdravja posameznika, temveč je nekaj, kar se dogaja med posameznikom in njegovim okoljem.“³⁵

„Člani parlamenta bi morali izvajati simbolno aktivnost – pletenje kot pametno početje, medtem ko poslušajo neumnosti. Učinki tega početja bi bili atmosfera prijaznosti, sprejemanja drugega, mir.“³⁶

35 Leone, L. (2021). Introduction. V L. Leone (ur.), *Craft in Art Therapy: Diverse Approaches to the Transformative Power of Craft Materials and Methods* (str. 1–20). Routledge.

36 Slapšak, S. (30. 8. 2023). *Opolnomočujoče tekstilne skupnosti in njihov družben pomen* [BIEN tekstilna kultura] [Videoposnetek]. Youtube. <https://youtu.be/8l3Oh2JNuM?si=HlGLrBV9oOHZypR5>

SKUPNOST * * * SO-
* * RAZLIČNOST * ŽITJE

PRIPOROČENA LITERATURA:

Elizabeth Barber; *Women's work: The First 20,000 Years Women, Cloth, and Society in Early Times*

Betsan Corkhill; *Knit for Health and Wellness: How to knit a flexible mind and more...*

Jasmina Ferček in Tjaša Bavcon; *Moč tekstila: priročnik o dobrodejnih učinkih ustvarjanja*

Rachael Matthews; *Rag Manifesto* (izid marca 2024)

Rachael Matthews; *The Mindfulness in Knitting: Meditations on Craft and Calm*

Svetlana Slapšak; *Volna in telo: pogled iz zgodovinske antropologije*

Claire Wellesley-Smith; *Slow Stitch: Mindful and Contemplative Textile Art*

Avtorici priročnika in sodelujoče na posvetu
v Kranju (foto: Maša Pirc)

Zahvala:

V priročnik so vključena najpomembnejša spoznanja in izkušnje Hasnije Dugonjić, vodje skupine Razkrite roke, Anke Pintar, vodje skupnosti Breja Preja, Tjaše Bavcon, tekstilne oblikovalke iz kolektiva Oloop, Martine Kališek, vodje skupine No-Border Craft, Barbare Brinovec Pribaković, psihologinje in tekstilne rokodelke, ter Svetlane Slapšak, antropologinje in poznavalke zgodovine tekstilnih skupnosti. Iz tujine so svoja znanja, načela, veščine in izzive, ki so jih srečale na svoji profesionalni poti, delile Lisa Garlock, likovna terapevtka, tekstilna oblikovalka in skrbnica Storycloth Database, Savneet Talwar, likovna terapevtka, avtorica in aktivistka, Katy Emck, vodja projekta Fine Cell Work, in Rachael Matthews, vodja tekstilne skupnosti Rag School, avtorica in profesorica.

Zahvaljujemo se jim za njihov doprinos.

V posluh:

Priporočamo vam poslušanje intervjujev in posveta ter dveh oddaj, ki jih je kot odmev na projekt pripravil radio VAL 202.

Seznam predvajanja:

<https://www.youtube.com/watch?v=fxzNo8lz178&list=PLPqjX7d1cnWuSE6DNC73TodgREzoVIBb-&pp=iAQB>

Svoboda na nitki:

1. del: <https://val202.rtvsllo.si/podkast/aktualno-202/173251477/174989277>

2. del: <https://val202.rtvsllo.si/podkast/aktualno-202/173251477/174990917>

O avtoricah:

Jasmina Ferček je tekstilna umetnica in magistrica pomoči z umetnostjo, ki skozi pogovore z ženskami raziskuje pomen njihove ustvarjalne izkušnje s tekstilom. V kolektivu Oloop že 20 let deluje na področju participatorne in psiho-socialno angažirane tekstilne umetnosti. Vpliv ustvarjanja s tekstilom na dobrobit in zdravje žensk je raziskala v magistrskem delu, nato pa leta 2022 o tem napisala knjigo z naslovom Moč tekstila. Je članica Slovenskega združenja umetnostnih terapevtov (SZUT) in Evropskega združenja za likovno terapijo (EFAT).

Zala Orel je leta 2014 zaposlena v Zavodu Carnica kot izvršna producentka in umetniška direktorica. Deset let je bila odgovorna za umetniško vizijo in razvoj kulturnih programov Layerjeve hiše. Od leta 2019 razvija Bienale tekstilne umetnosti BIEN, kjer deluje kot izvršna producentka in glavna kuratorica. Orel ima magisterij iz komunikacij na Univerzi v Ljubljani in je doktorska kandidatka na Karlovi univerzi v Pragi, kjer se specializira za socialno geografijo in regionalni razvoj.

BIEN tekstilna kultura / Textile Culture v partnerstvu izvajata dve nevladni organizaciji, Zavod Carnica iz Kranja in Zavod Oloop iz Ljubljane. Cilji programa so krepitev znanja in praks med posamezniki iz nevladnega, raziskovalnega, izobraževalnega in oskrbovalnega okolja; seznanjanje oblikovalcev politik in javnosti o koristnih učinkih ročnega tekstilnega ustvarjanja v skupini; zapolniti vrzel na področju raziskovanja družbenega pomena in učinkov tekstilnega ustvarjanja kot psihosocialne podpore na slovenski in mednarodni ravni.

Povezave:

Bienale tekstilne umetnosti BIEN <https://layer.si/bien/>

Zavod Carnica <https://carnicainstitute.org/>

Zavod Oloop <http://www.oloopdesign.com/>

Podpora:

Priročnik je podprt s sredstvi Programa ACF v Sloveniji 2014–2021.

Island
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Carnica
institute

o—oop

TEKSTILNA KULTURA
TEXTILE CULTURE